

LUPȚA

le combat

Director : Mihai Korne

Redactor : Antonia Constantinescu

COSTUL ABONAMENTULUI PE UN AN

In franci francezi

FRANTA FRF 250
EUROPA FRF 300

In alte valute tariful este majorat pentru acoperirea cheltuielilor bancare :
DM 100 - Fr. Elv. 90 - L St. 35

Cu avionul :

AFRICA FRF 350
AMERICA DE NORD USA 60 sau echivalent
ISRAEL
AMERICA DE SUD FRF 400
ASIA USA 70 sau echivalent
AUSTRALIA

125, Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud - France

Téléphone : (33-1) 41 12 03 73 - Tétex 270125F

Commission Paritaire N° 65481 - C.C.P. : 11 341 71 A Paris

Téléfax : (33-1) 41 12 03 79

Numărul 265

22 aprilie 1996

ACUM 50 DE ANI LUA FIINȚĂ MISIUNEA GRECO-CATOLICĂ ROMÂNĂ DIN PARIS

interview cu cel căruia îi datorăm această citorie

de rezistență spirituală a exilului, Mgr. GEORGE SURDU

A.C. - *Părinte, cum de vă aflați în Franța în timpul războiului?*

Mgr. G. S. - Când a început războiul, în 1939, eram student bursier al Statului francez la Strasbourg. Toate facultățile din oraș s-au refugiat la Clermont-Ferrand. De asemenea cea de Teologie. În 1942, am dat ultimul examen de admitere la doctorat. Am plecat apoi la Paris să-mi pregătesc teza, intitulată "Eglise corp du Christ d'après St. Augustin". Într-un an am terminat-o și profesorii mei mi-au răspuns că teza e bună, și pot să merg s-o susțin. Era la sfârșitul lui 1943, începutul anului 1944. Le-am scris că sunt bucuros, înseamnă că am avut profesori buni care m-au învățat cum să analizez și să interpretez textele sfinților părinți. Dar, pe de altă parte, eu sunt convins că nemții vor pierde războiul și că se vor întoarce la Strasbourg și eu voi veni acolo să-mi susțin teza. Și dacă se va termina războiul, așa cum prevăd, mi-a venit ideea că noi trebuie să avem aici, la Paris, un centru românesc și creștinesc care să ne susțină moralul când țara va fi stăpînită de materialişti aiei.

A.C. - *Fiindcă vă așteptați la vremuri grele ?*

Mgr. G. S. - Mă gândeam că, dacă vom fi ocupați de ruși, țara noastră va fi comunizată, iar biserica noastră, cu orientare spre apus, va fi în primejdie. Am luat contact cu fostul ministru de externe Gafencu, cu Ciotari, fost ambasador în Suedia, cu Răutu, cu Traian Vuia, cu șeful masoneriei românești, Pangall, care ulterior a devenit catolic. Toți erau de acord, doar că planul meu părea irealizabil. Am vorbit și cu un om foarte bogat, Ion Tișcă, originar din Brașov. Părinte, mi-a spus, de-ai avea cinci perechi de pingele de oțel, toate ai să le rupi fără să poți face ceva.

A.C. - *Ce era atît de imposibil ?*

Mgr. G. S. - Dezunirea românilor. Nimeni nu mi-a dat ideea înființării Misiunii : nici Parisul, nici Roma, nici Blajul, ci, cred, Duhul Sfînt. Când românii vor fi cu călușul în gură, sau la închisori, acest centru să fie un prrijin, mai ales pentru credincioșii greco-catolici, fiindcă biserica lor e orientată spre Paris și Roma, dar în care să fie ocrotiți toți românii care vor fugi de comunism. Aveam încredere în Dumnezeu că mă va ajuta. Vorbisem deja cardinalului de atunci al Parisului, Suhard, cu auxiliarul său Roger Beaussart, care se ocupa de străini, cu Mgr. Lagier de la l'Oeuvre de l'Orient. S-a întîmplat că ceea ce am prevăzut s-a întîmplat. Nemții au pierdut războiul. Am fost invitat telefonic la Arhiepiscopia Parisului. Sosise de la Roma prefectul Congregației pentru bisericile catolice orientale, cardinalul Eugène Tisserand, francez. Am făcut cunoștință cu dînsul și m-a întrebat : spune ce planuri ai căci mi s-a scris la Roma și mi s-a spus aici că este un preot român neastîmparat care vrea un centru românesc greco-catolic la Paris. I-am spus

gîndul meu și mi-a răspuns : caută, găsește, cumpără și fondează o misiune greco-catolică română la Paris.

A.C. - *Actuala clădire cum ați achiziționat-o?*

Mgr. G.S. - Casa a aparținut ambasadorului din Haiti, care, la începutul războiului, a fugit. A fost rechiziționată de armata germană și, la eliberarea Parisului, posesorul a preferat s-o vîndă. Am făcut societatea Bisericii Române Unite cu Roma, recunoscută de statul francez și am putut să devenim proprietari. Guvernul francez ne-a acordat 16 burse, nu pentru studenți teologi, ci pentru studenți laici, ingineri, doctori, economiști, etc. Toți acești tineri sa fie sub îndrumare morală, să nu-și piardă credința lor în acest mare oraș. În luna octombrie-noiembrie 1946 au sosit 12 studenți din țara. Au fost primii fără nici o discriminare. Cei mai mulți erau ortodocși - Dan, fiul prof. univ. Giurescu, fiul inginerului Ghermani, fiul doctorului Missirliu, al preotului ortodox Țincoca, Titus Bărbulescu etc. - a fost și un evreu, Letea. Greco-catolici erau Aurel Berghezan de la Sibiu, Niculiță Pop de la Turda, Liviu Marcu de la Aiud. Au sosit și trei preoți tineri : Mircea Toderici, Iacob Goia și Petre Gherman. În afara bursierilor veneau în valuri refugiații. Am pus paturi în sala de conferințe transformînd-o în dormitor, ca să fie ocrotiți. Și astăzi primesc scrisori de mulțumire din partea unora dintre ei, din SUA, din Brazilia, Argentina. "Dacă nu erai dumneata, ne omorau comuniștii". La vremea aceea 6 milioane de francezi au votat cu partidul lui Thorez.

A.C. - *De ce v-ați întors în România ?*

Mgr. G. Surdu - Am avut un frate mai mare și foarte credincios, Arion. Mama n-a voit să-l lase să plece la studii în străinătate, căci poate va muri. El a spus : mamă, dacă voi muri, ne vom întîlni în cer. De fapt, a decedat la 22 de ani și este înmormîntat în sudul Franței. La începutul lui februarie 1947 am primit o scrisoare de la mama : Ghiță dragă, mi-ai spus că vei veni vara acasă. Au trecut opt ani și n-ai venit. Eu ție îți spun că ne vom întîlni în mormînt. Imediat am răspuns : mamă, tu știi că nu eram totdeauna de acord nici cu tine, nici cu Arion. Nici acum nu sunt, și-ți spun : ne vom întîlni pe pămînt. Vei primi cel mai frumos mărtisor la 1 martie, pe feciorul de care îți este așa de dor. Am telefonat la Strasbourg, la decanul Facultății de teologie, Mgr. Victor Martin, la prof. Mgr. Emile Amann, rugîndu-i să-mi fixeze urgent data de susținere a tezei. În 9 februarie 1947, Mgr. Roger Beaussart, auxiliarul Cardinalului, a binecuvîntat Capela Misiunii. În 18 februarie mi-am susținut teza la Strasbourg. După observațiile de rigoare, Mgr. Amann a citit cîteva fraze din lucrare, ca exemplu frumos de limbă franceză scrisă de un străin.

Am revenit la Paris. L-m rugat pe studentul Liviu Marcu să meargă la gară și să-mi ia un bilet clasa I-a.

după-întors, spunîndu-i glumind, "să fiu și eu odată domn". Toți cunoșcuții m-au sfătuit să nu plec, că risc să fiu arestat. Eu am răspuns : De ce? Regimul de azi spune că e cu oamenii de jos. Eu sunt fiu de țaran. Am fost opt copii, pe care ne-au crescut mama și tata desculți și în izemne. Dacă totuși voi fi arestat, înseamnă că Dumnezeu mă cheamă acolo la suferință. Cum i-am scris mamei, am ajuns acasă exact pe 1 martie. M-a așteptat tot satul : preotul greco-catolic, ortodox, luteran, au tras clopoțele celor biserici din sat. Consătenii m-au așteptat în capul satului, cu primarul. Am mers apoi la casa părintească unde mă aștepta mama. Am dat fiecăruia binecuvîntare de preot, apoi am intrat în casă, căci se lăsa vijelul cel gras.

I-am vizitat pe toți ierarhii noștri iar, la București, pe Mgr. Vasile Aftenie și pe protopopul nostru de pe strada Polonă, Liviu Chienzu. Mi-am pregătit reîntoarcerea la Paris. Dar, la aeroport mi-au luat pașaportul și n-am mai putut reveni în Franța. Am mers la Ștefan Voitec, ministrul Educației Naționale, pe care îl cunoscusem, în 1946, căci făcuse parte din delegația română la Conferința de Pace. I-am spus ce mi s-a întîmplat. A telefonat imediat la Ministerul de Interne, la secretarul general Avram Bunaci. Ce i-a spus acesta, nu știu, dar Voitec mi-a spus : n-am ce-ți face, și nici nu mi-a mai întins mîna la plecare.

M-am reîntors acasă, la Boian, de unde am fost arestat în 2 august 1947. Au venit trei securiști, doi de la București și unul din Blaj, Gilu Moga, care ma cunoștea. Gilu Moga mi-a spus : vii cu noi pînă în josul satului că avem o defecțiune la mașină, poate ne poți ajuta. I-am răspuns că eu nu sunt mecanic, dar știu de ce au venit : să mă aresteze. Așa e, mi-au răspuns ei. Imediat s-au adunat consătenii mei și nu voiau să mă lase arestat. Le-am spus să nu facă nici un gest violent căci va avea urmări grave pentru ei. Mă durea de mama. Între timp, îmi pregătime un pachet cu pîine și slănină și mi-a spus : du-te dragul mamei, căci am trecut prin multe în viață și vom trece și peste asta. Mi-au luat ca o piatră de pe inimă cuvintele mamei și-am spus tuturor, și securiștilor : spune Sfînta Scriptură : nu vă temeți de cei careucid trupul, că sufletul nu-l pot ucide. Am ieșit din casă, afară era noapte ca în inima mea. M-au dus la Mediaș, de acolo la Sibiu, unde șeful securității era unul Crăciun, pare-se fost pantofar, ajuns și director la Aiud, apoi la Ministerul de Interne pentru anchetă.

A.C. - *De ce v-au acuzat?*

Mgr. G. S. - M-au acuzat că de ce am fost în vizită la Maniu. Pentru că e fiu al Bisericii noastre și un mare om politic. Corneliu Coposu era secretarul lui Maniu și dînsul mi-a obținut o audiență. Maniu mi-a spus :

IMPOSTURA ORGANIZATĂ

Pe 25 februarie au avut loc "alegerile" prin care s-a decis, cu 675 de voturi, trecerea la Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol (v. *Lupta*, nr. 262). Tot ilegal pentru că Parohia din Paris este în acțiune judiciară, pentru că adunarea n-a fost convocată de administratorul numit de justiție tocmai în acest scop, pentru că ierarhia canonică și administrativă nu a fost consultată. Iar dacă se invocă numărul de voturi, întrebarea este din ce număr total de alegători din Europa Occidentală - există 10 eparhii române ortodoxe atașate Sinodului de la New York - au votat cei 675 (dintre care 400 prin procură!). 675 din câți? Pentru anecdota - unul dintre preoții sosiți în excursie electorală, Gabriel Cemăușeanu din Offenburg (Germania), făcuse din octombrie 1995 cerere de atașare la Mitropolia din Germania și Europa Centrală, a Mitropolitului Serafim, fiind de Patriarhia de la București. Și, în aceeași zi de 25 februarie, când avea loc asediul Bisericii din Jean de Beauvais, era primit oficial sub oblăduirea cerută, cu parohie cu tot, în cadrul întrunirii eparhiale de la Regensburg. De ce a mai venit Pr. Cemăușeanu la Paris? Pentru număr...

Și totuși, simulacrul electoral din 25 februarie 1996 n-a rămas doar o peripecie penibilă. Protoiereul Radu Apostolescu a fost informat printr-o scrisoare adusă de un portărel, purtând antetul Mitropoliei din Franța a Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, că, pe 9 aprilie, "biserica noastră a fost recunoscută de Patriarhatul Ecumenic Ortodox de la Constantinopol, atașată direct Episcopatului Ortodox Francez, condus de Mitropolitul Jérémie". Scrisoarea este semnată de preotul Valentin Brătan, care precizează că Mitropolitul Jérémie l-a "numit Superior al Bisericii Ortodoxe Române din Paris și Vicar eparhial al Eparhiei Ortodoxe Române din Europa Centrală". În consecință, proaspătul "Superior" anunța că a doua zi, pe 10 aprilie, vine să i se predea cheile și dosarele administrative ale Bisericii Sfinții Arhangheli, pe care Protoiereul Radu Apostolescu era somat să-o părăsească. Acesta din urmă, bineînțeles, a refuzat.

După un vot brambura, este organizată și confuzia dintre noii supuși ai Mitropolitului Jérémie și Biserica Sf. Arhangheli din rue Jean de Beauvais. Mai mult, mutarea dintr-un sinod în altul s-ar justifica prin decizia Mitropolitului Vitaly al Sinodului Rus din Afara Frontierelor care, răspunzând "alegătorilor" din 25 februarie, afirmă că nu reține pe nimeni în sinodul de la Nex York împotriva voinței sale. Adică, cine vrea să plece. Iar Mitropolitul Vitaly a confirmat că "aucun congé canonique n'a été donné par nous à l'Evêché Ortodox Roumain Libre en Europe Occidentale", reconfirmându-l în funcția sa canonică, Superior și Vicar eparhial pe Pr. Radu Apostolescu, în 13 aprilie 1996, pentru a spulbera orice abuz de interpretare și confuzie între oile închinat la Constantinopol și parohia Sf. Arhangheli din Paris.

În cutiile poștale ale românilor din Paris a mai poposit și copia scrisorii Mitropolitului Jérémie, adresată Ministrului francez de Interne J.L. Debré, care era informat că Biserica Ortodoxă din Paris a trecut sub obediența sa, că a numit o comisie parohială provizorie și cere sprijinul autorităților pentru a-l îndepărta din Biserică pe Pr. Radu Apostolescu.

Toate acestea s-au petrecut în Săptămîna Mare, ca enoriașii să fie induși în eroare și să pregețe a se reculege în Biserică la slujbele Patimilor, de teama incidentelor. Calcul greșit. Biserica a fost plină, iar Slujba de Înviere s-a desfășurat în liniște, cucernicie

Asociația pentru Practica Cultului Ortodox Român de la Paris (APCOR), într-o declarație semnată pînă acum de peste 300 de persoane, confirmă apartenența la Sinodul Bisericii Ruse din Afara Frontierelor, considerînd că Mitropolitul Jérémie a fost indus în eroare de un grupul minoritar.

Într-o scrisoare adresată de data aceasta Mitropolitului Jérémie, care va fi publicată în *Le Combat* din 7 mai - ai cărei semnatari sunt, printre alții, *Maria Brătianu, Dinu Bastaki, Jean Cantacuzène, Șerban Cantacuzène, Alexandru Cantacuzène, Matei Cantacuzène, Henriette Ciurea, Georges Culică, Domnica Djuvara-Melone, Alexandre Ghica, Ion Ghica, Paul Goma, Alexandru Herlea, Sandra de Hillerin-Vulcănescu, Charles de Hillerin, Cicerone Ionițoiu, Gheorghe Lecca, Vlad Nicodin, Radu Negrescu-Șuțu, Constantin Pappouloff, Victor Popescu, Radu Portocală, Mihai Ricci, Dan Romanescu, Severina Scully, Sanda Solojan, Vlad Stoilojan, Nicolas Teculescu, Ileana Verzea, dr. Nicolae Verzea* - se spune: "ați fost indus în eroare de o interpretare voit incorectă a acestor două elemente (este vorba de așa zisa acceptare a Mitropolitului Vitaly și votul din 25 februarie, n.n.) și bunăvoința Sfantului Sinod de la Constantinopol a fost antrenată într-un domeniu pur politic de dezinformare și manipulare".

Lista de semnături pentru ambele texte este deschisă.

și bucurie, cum se cuvenea.

Discordia din comunitatea exilaților români din Paris, bine orchestrată de un an și ceva, a fost precedată de dihonnia semănată în Germania. În urmă cu aproape trei ani a început operația organizării Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală, la a cărei conducere a fost ales Mitropolitul Serafim, aflat sub oblăduirea Patriarhiei din București. Acțiunea a fost declanșată de 9 preoți (dintre care 7 necanonici) din totalul de cca 60 câți există în Occident. O excelentă analiză a acestei aventuri de recuperare este lucrare "File din istoria prezentă a diasporei române europene, în comunitate canonică cu BOR. Realități și constatări de încalcări grave a rînduiriilor canonice și a regulamentelor bisericești". (Bruxelles, 1995), scrisă de Părintele dr. Ion Dura (singurul preot de sub oblăduirea lui Teoctist, care a protestat la dărîmarea bisericilor). Valerian Dobrescu, exilat în Germania, preocupat de mulți ani de infiltrarea mediilor clericale, a scris "Expansiunea democrației originale peste hotare cu ajutorul Bisericii Ortodoxe Române" (1995). Nici pînă azi, constată Valerian Dobrescu, Patriarhia de la București - în cancelariile căreia s-a scris în 1993 statutul acestei Mitropolii, încă nedat publicității! - n-a prezentat o situație a parohiilor și preoților care depind de ea, fiindcă își "continuă cîrdășia cu sistemul politic neocomunist, chiar intensificînd ofensiva anterioară de acaparare și punere sub control a emigrației prin intermediul bisericii".

Cum zarva a cuprins și preoții și laicii de origine română din Statele Unite, e limpede că, așa cum spune Valerian Dobrescu, este vorba de o "strategie de lungă durată" menită să pună sub controlul Bucureștilui "și ultimul român ortodox" din lumea liberă. Procedul în SUA a fost cel din Germania. Cuprinși brusc de inițiativă, 13 preoți semnează o circulară adresată confracților într-un limbaj elocvent: "... a sosit vremea cea mare ... de a ne uni toți frații români de-o credință și de-un neam ... Vă rugăm ca acest act să-l faceți cît se poate de discret și confidențial fără să discutați cu laicii de nici un fel, deocamdată ... fiți foarte practici și expedițivi. Cînd ați primit documentul l-ați semnat de urgență; îl trimiteți prin fax la ..."

La Paris, s-ar putea replica, alegătorii din 25 februarie n-au ales Bucureștii, ci Patriarhia din Constantinopol. Răspunsul îl dă Ion Varlam, care a constatat în *Lumea liberă* (Nex York), *Căminul Românesc* (Geneva) și *Românul liber* (București) o pertinentă analiză intitulată "Un nou episod al ofensivei comuniste împotriva exilului", în care explică: "... după ce a provocat, prin conflict, dezordine și confuzie, agenții Bucureștilor pregătesc recuperarea întregii comunități pe calea 'soluției de compromis'. "Nici cu Patriarhia de la București, nici cu Mitropolia Rusă de la New York"

este lozincă prin care și lansează "oferta". În spatele acesteia se profilează propunerea "impăciuitoare" de a pune biserica de la Paris sub autoritatea Patriarhului Ecumenic de la Constantinopol - sau a unui mandatar al acestuia din Europa Occidentală (ceea ce s-a și întîmplat n.n.). Această tentativă de recuperare prin reconciliere mizează pe ignoranța masei enoriașilor, despre care se presupune că nu ar ști că simbolical ierarh ortodox din Stambul este doar o marionetă ale cărei sfîrșituri sunt trase, în spatele scenei, de cei care-l controlează prin mijloace financiare care-i îngăduie să arate lumii că Biserica Bizanțului supraviețuiește".

Despre asaltul dat de București pentru a scoate bisericile românești din străinătate de sub actualele lor obediențe canonice scrie și Cornel Dumitrescu în numărul din 6 aprilie al săptămînalului *Lumea liberă* (Nex York) amintind că, speculînd fobia românilor față de "ruși", este organizată o vastă dezinformare. Biserica Rusă din New York, profund anticomunistă, a refuzat, de pildă, vizita președintelui Elțin. Alții, la Paris, au fost mai primitori cu Iliescu...

De ce a fost aleasă biserica ortodoxă drept teren de recuperare a exilului? Pentru că, pe de o parte, ierarhia din țară se pretează a fi folosită ca un vector mascat al intențiilor politice ale puterii; pe de altă parte pentru că, în exil, bisericile libere sunt un nucleu al vieții comunitare, îngăduind astfel un control cuprinzător și condiții de "impăcare", în tehnica securității, sub semnul "tradițiilor", al resemnatului "români suntem", al ocaziilor festive și emoționale. Metoda folosită este dezbinarea politică (vezi vizita tainică a lui Iliescu la Biserica din Paris) și contestarea canonică, într-o profesională dezlănțuire a dezinformării. Cînd nimeni nu se mai înțelege cu nimeni (în perioada Pieței Universității s-au rupt prietenii și destrămat familia, sub ploaia de zvonuri și manipulari...) apare discursul conciliant. Ca, de pildă, cel al Mitropolitului Serafim care păstorește în Germania și care, de curînd, spunea cu dojană "... amvonul Bisericii (adică al celor libere) a devenit mai degrabă o tribună anticomunistă și anti-Patriarhie decît locul propovăduirii lui Hristos cel apolitic..." (*Viața Cultor*, 12 martie 1995)

Poate că precipitarea cu care se dă asaltul e justificată și de anul electoral. Nu declara Adrian Năstase, la Baia Mare, că PDSR susține biserica ortodoxă? Alianță firească, scria Ioan Groșan în "Ziaua" (28 martie), PDSR nu are de ales fiindcă "teocistiții se spovedeau periodic "organelor abilitate", cum a făcut Prea Fericitul în iarna lui '90, la Mînăstirea Sinaia, duhovnic fiindu-i Arthur Silvestri..."

A.C.

■ Indexarea salariilor, cu 6% (jumătate din cât cereau sindiectele) anunțată pe 1 aprilie, ca și amânarea scumpirii prețurilor sînt gesturi electorale ale unui guvern desemnat de toate statisticile ca organizator al mizeriei. Comisia Națională de Statistică a anunțat, de pildă, că salariul nominat net a înregistrat o scădere de 3 procente. Din cauza inflației, românii cheltuiesc 60% din venituri pentru alimente (față de 49,4% în 1990), iar consumul anual de carne pe cap de locuitor a scăzut de la 61kg (1990) la 45,5kg. Dintr-un recent sondaj Gallup, realizat pe un eșantion reprezentativ, aflăm că 88,5% dintre români sunt revoltați de creșterea prețurilor și a inflației iar 25,6 vor să-și ia lumea în cap, să muncească peste hotare. De altfel, începînd din 1990, un milion de emigranți români s-au împrăștiat prin lume.

■ Strategia electorală a puterii : vînzolalea prin teritoriu a miniștrilor, despre care "Actualitățile" Tv informează cu perseverență, cooptarea vedetelor sportive și a actorilor care și-au descoperit afinități pedeseriste - în stilul amalgamului de competențe, promovat de ditatură: analfaebți-savanți, politrucisciitori - pentru a transfera aplauzele de odinioară în urma PDSR; culpabilizarea opoziției - maestrul scenariului este Ion Iliescu - care n-a vrut să colaboreze în 1992 la formarea guvernului, fiind astfel responsabilă de dezastrul actual...

■ Pe 9 aprilie, la Clubul Năstase a fost semnat protocolul între Uniunea Social-Democrată (alcănuită din PD(FSN), partidul lui Petre Roman și PSDR, formația lui Sergiu Cunesco) și Partidul

■ Mulți, foarte mulți români o duc greu, înnebria sau pensia le sunt insuficiente. De vină, nu-i să, e capitalismul mondial care ezită să aduca miliardele de dolari pe care guvernul Văcăroiu - sub înțeleapta îndrumare a... - ar ști iute să le cheltuiască. Vestea cea mai gravă ne-a adus-o *Radio Europa Liberă* care, pe 5/IV, transmitea o mărturisire a Președintelui republicii : salariul său este mai mic decît alocația unui șomer german. Este cumplit. Mă aștept ca ambasadele să deschidă subscripții.

■ Pentru a înfige mai adînc cuțitul durerii, ambasadorul Marii Britanii la București a declarat că "dificultățile financiare, juridice sau birocratice acționează ca o stavilă în calea investitorilor străini" (*România liberă*, 29/III). Pretexte.

■ Pentru cei care nu cred, iată dificultățile pe care le are Președintele la umplerea coșniței : pe piața liberă, 1 kg. de fasole a ajuns 3500 lei. De 350 de ori mai mult decît în decembrie 1989, cînd dînsul lupta pe baricade. Iar cînd umblă prin țară, în turmeul intern, găsește oul la 350 lei, litrul de lapte la 1500, carnea de vită la 8000 lei. (*România liberă*, 29/III)

■ Nici prietenul nu se mai cunoaște la nevoie. Partida Romilor, pînă ieri partener jurat al PDSR, s-a prezentat candidat propriu la alegerile prezidențiale. Șanse mari să fie desemnat ar avea Mădălin Voicu, fiul violonistului Ion Voicu (*România liberă*, 2/IV)

■ Spre a-și alunga tristețea, I.I. a fost într-un tumeu în Armenia, Georgia, Azerbaidjan (*Adevărul* 25/III). Acasă, îl mai înșenează doar Ilie Năstase, care, în calitate de candidat PDSR la primăria Capitalei a declarat într-un interviu publicat în *U.S. News & World Report* (18/III) : "Dacă eu pierd, voi părea idiot. Dacă ei pierd n-au probleme, căci sunt deja idiști". (*Tinerama*, 26/III)

■ *Figaro Economie* (4/IV) reamintează că în 1989 România avea un avantaj față de fostele țări

Alianței Civice. Protocolul, semnat de Nicolae Manolescu, Petre Roman și Sergiu Cunesco este urmarea unui dialog mai vechi și se referă la alegerile locale și, în funcție de alegerile din 2 iunie el poate fi revizuit și extins la alegerile generale și prezidențiale. Nu toți membrii PAC-ului sunt încîntați de această alianță.

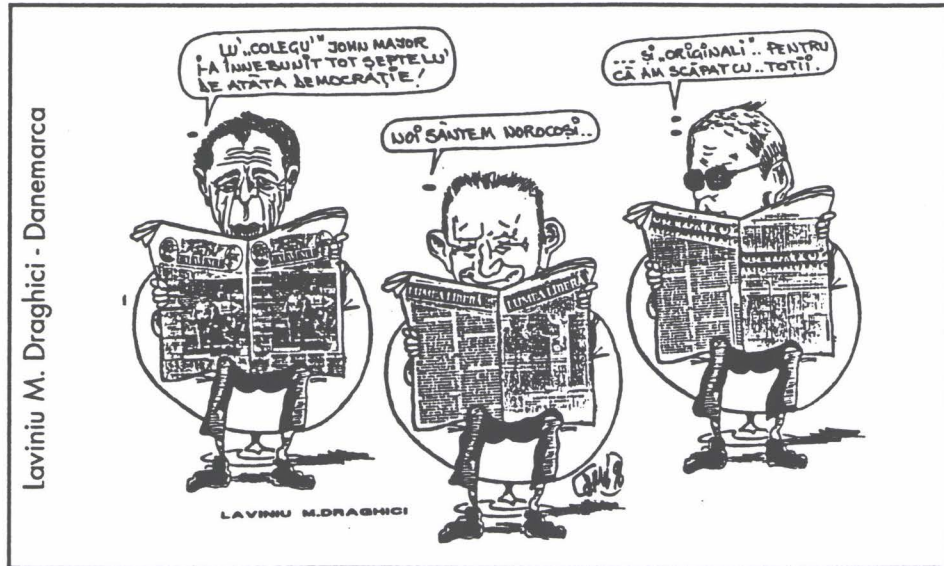
■ Dinu Patriciu, candidează din partea PL'93 la primăria Capitalei.

■ Alegerile locale s-au fixat pe 2 iunie. Alegerile legislative și prezidențiale vor avea loc pe 29 septembrie. Pentru a "cîștiga timp", guvernul propune mici modificări ale Legii alegerilor legislative și ale Legii alegerilor prezidențiale :

modificarea pragului de intrare în Parlament și numărul de semnături necesare candidatului la președinție, totul rezolvat printr-o hotărîre a executivului!... Cum improvizația este în avantajul celor care au pîinea și cuțitul, nici vorbă pentru moment de crearea unui birou electoral central. Se mizează pe sprijinul obedient al judecătorilor, cărora li se vor pune cîteva ore de muncă patriotică în plus.

■ Pe 17 aprilie, Ion Iliescu și premierul canadian Jean Chrétien au inaugurat festiv centrala nucleară de la Cemavodă..

■ Radu Câmpeanu și-a anunțat din nou candidatura la președinția țării, din partea mini-partidului PNL(C).

NĂRAVURI VECHI LA TIMPURI NOI

surori : datoria externă cvasi nulă. În 1995, balanța comercială externă era deficitară cu 1,166 miliarde de dolari față de 400 milioane în 1944. Iar datoria externă = 6,8 miliarde de dolari. Noroc că guvernul nu se lasă intimidat de cifre.

■ Dacă românul nu reușește să-și cumpere un kg. de carne din ajutorul social, poate în schimb sa bea o sticlă de coniac Napoléon Prince d'Orsay. Falsificată. (*România liberă*, 29/III)

■ După datele Organizației Mondiale a Turismului, România a coborît pe locul 37 în clasamentul mondial. Ungaria, Cehia și Polonia sunt în creștere. Dar suntem pe locul 1 european la avorturi. (*România liberă*, 25/III)

■ Dacă 22% din bucureșteni îl preferă pe Victor Ciorbea (CDR) față de 14% pentru Ilie Năstase, conform ultimului sondaj, acesta din urma rămîne favoritul persoanelor trecute de 50 de ani (*România liberă*, 25/III). Seduse probabil de vigoarea limbajului său ales.

■ Altă forță ce vine în sprijinul PDSR este Miron Cozma. Ortacul național s-a decis să candideze pe listele acestuia pentru Senat (*Tinerama*, 26/III)

■ *România liberă* (29/III) îl cita pe Adrian Năstase care prevede grabnica excludere a miniștrilor PUNR din guvern. Evident, în cazul în care nu-și vor schimba carnetul de partid (cum a făcut, de curînd, senatorul puenerist Viorel Sălăjan).

■ Mai sunt și alte cazuri. Cornel Dumitriu, lider al studenților comuniști în decembrie '89, numit recent secretar de stat la Ministerul Tineretului, ca generația tînărară să fie pe mîini bune.

(*România liberă*, 26/III)

■ Altă forță, Gheorghe Săvuică : 6 ani de studii la Moscova (1961-1967) și sincer - a recunoscut în fața comisiei senatoriale că este rudă cu N. Ceaușescu. În fine, era. Drept care a fost aprobat ca ambasador în Pakistan (*România liberă*, 28/III). Lume bună în diplomația românească.

■ Transportul rutier a ieșit de pe ordinea de zi a Ministerului Transporturilor. Astfel, scria *România liberă* pe 28/III, s-a rezolvat starea drumurilor : gropile vor fi unite între ele. Nu se va mai circula printre gropi, ci direct prin tranșee.

■ Flota oceanică românească - 100.000 tone - asupra căreia democrația originală a menținut monopolul statului, s-a degradat sistematic. Uneori cu concursul unor cadre de conducere, cum a descoperit Poliția Transporturilor din Constanța. Unele nave, deși dotate cu motoare noi, au fost casate și vîndute la fier vechi, cu 40 de dolari tona (*România liberă*, 21/III). Poate că nu tocmai dezinteresat.

■ În Clisura Dunării, la Ilișova, a existat o exploatare de uraniu începută pe vremea sovromurilor. Secretă, ea depindea de Ministerul de Interne. În 1992, din lipsă de fonduri, a fost închisă, fără a se lua măsurile de protecție necesare. Resturile de minereu se scurg astăzi în Dunăre. În aval se află un sat cu 1400 de suflete și un oraș (Turnu Severin) cu 120.000. Zona "turistică" e numită de localnici Perimetrul Groazei. (*România liberă*, 30/III)

■ Cel mai "tînăr" MIG 21 din dotarea aviației românești are 21 de ani ! Personalul navigant are alocată o oră de zbor în acest an (*Tinerama Magazin*, 26/III) Să nu creem panică, tovarășii : Președintele zboară cu alte aparate.

Șerban DEMETRIU

*"Amalgamul între rezistență și dizidență a avut un scop precis :
a promova eșalonul doi : echipa de schimb*

Istoricul CATHERINE DURANDIN, profesor la Institutul de Limbi și Civilizații Orientale de la Paris a avut inițiativa fericită să consacre în 30 martie, una din întâlnirile Clubului de Română pe care-l conduce la INALCO, ANALELOR SIGHET și proiectului mai vast care le înglobează. Au participat la această masă rotundă, în prezența unei asistențe deosebit de numeroase, scriitoarea ANA BLANDIANA, președinta Fundației Academia Civică, care coordonează proiectul Memorialul Sighet, MARIA BRĂȚIANU, președinta asociației Fondation Memorial Sighet (cu sediul la Paris), scriitorul și ziaristul RADU PORTOCALĂ și prof. ALEXANDRU HERLEA.

urmare din numărul trecut

Maria Brătianu : Vreau doar să amintesc că unul din motivele represiunii, care a fost poate mai dură în România decât în alte țări ocupate de sovietici, a fost și faptul că partidul comunist român avea 1000 de membri, deci oamenii trebuiau obligați să se supună și să adere la el prin forță și teroare. Pe de altă parte, va apărea în Biblioteca Sighet cartea despre alegerile din 1946 - asupra cărora există tendința, printre istoricii francezi, de a uita că ele au fost complet falsificate, prin atribuirea voturilor obținute de țărăniștii comuniștilor - scrisă de un american, R. Markham, ziarist la Christian Science Monitor și expulzat din România pentru reportajele sale. Astfel nu vom putea fi acuzați că facem naționalism.... Cît despre Analele Sighet II, cartea este divizată pe teme : represiunea împotriva țărănilor, printre comunicări aflându-se și un studiu comparativ al unui istoric rus, care a consultat arhivele KGB-ului, dar și o serie de mărturii personale. O a doua temă este consacrată represiunii în armată și trebuie amintit că ce s-a petrecut în Rusia după revoluția bolșevică și în anii '30 a reprezentat probabil un model aplicat în România. Și acest capitol este însoțit de marturii, mai ales despre rezistența armată din munți, despre care ignoram pînă nu de mult și durata și extinderea ei. Ultima temă, cea a exodului, a deportărilor, a exilului cuprinde studii semănate de istorici basarabeni, dar și comunicări despre deportările poloneze, letone, o contribuție a unui istoric englez despre coloniile din Delta Dunării și multe mărturii.

Alexandru Herlea: Încep prin a omagia această acțiune extraordinară, doamna Blandiana este un model al donquijotismului, alți de necesar oricărei acțiuni umane. Cum sublinia Octavian Paler, Don Quijote s-a născut în Est ca o replică dată raționalismului exacerbă care domnește în lumea occidentală. Memorialul Sighet are de jucat mai ales un rol internațional, puțin să contribuie, prin lucrările comparative ale centrului său de studii asupra comunismului, la înlocuirea viziunii parțiale în istorie cu o viziune modernă, sistemică a lumii .

Cer iertare dnei Blandiana, pentru a nu fi perfect de acord că Memorialul Sighet nu are un rol politic. Nu are în sensul că nu susține pozițiile unuia sau altuia dintre partide, dar el reprezintă unul din cele mai profunde angajamente politice, cel de apărare a democrației.

Proiectul Sighet are, de asemenea, menirea de a stimula adevărată cercetare istorică. Faptul că arhivele sunt inaccesibile 40 de ani este încă o "excepția românească". Avem o

democrație originală, avem și o lege a arhivelor originală. Memorialul Sighet fiind un proiect sub egida europeană, se pot face presiuni - și Occidentul știe să le facă, atunci cînd dorește să obțină ceva - pentru a fi contracarat acest scandal al inaccesibilității arhivelor. Pînă și în Rusia ele pot fi consultate cu mai multă facilități decât în România. De ce? E o întrebare la care, sper din tot sufletul, cercetătorii din cadrul Memorialului Sighet vor răspunde. Accesul la arhive este esențial fiindcă adesea mărturiile despre ororile comunismului în România au, prin natura lor, o tentă de diletantism, chiar dacă cei implicați sunt persoane al căror curaj și angajament în lupta anticomunistă sunt absolut remarcabile. Dar există, fără îndoială, erori, istoria este o știință și ea nu se poate face numai cu istoria orală, ea trebuie completată cu adevărate cercetări istorice.

Dar Sighetul trebuie să aibă și un rol mediatic. Trăim într-o lume a comunicării și dacă nu știm să creăm o imagine, bazată pe cercetări solide, nu ajungem la nimic. Toate urările de succes istoricilor, dar succes și mediatizării cercetărilor lor. Imaginea mediatică are două planuri - denunțarea ororilor comunismului dar și o acțiune de corecție a istoriei naționale, care e prost cunoscută, unele evenimente sunt deformatate, cel mai adesea voluntar, sau pur și simplu necunoscute. De aceea trebuie să mulțumim dnei Durandin pentru orientarea ei către istoria românească.

Odată adevărul spus, abia apoi vine iertarea și mă gîndesc la curajul excepțional pe care l-a avut un intelectual de înaltă ținută ca Alexandru Paleologu, care a început prin a mărturisi unele slăbiciuni și este cunoscut prestigiul de care se bucură printre români. Dar cînd citim Analele Sighet II și aflăm nume de torționari, care astăzi au pensii importante în România, cînd știm că nici ororile unor monștri ca Nikolski sau Drăghici n-au fost pedepsite, trebuie să ne punem pune întrebări.

Cred că Sighet are și o valoare pedagogică, demonstrînd rodnicia curajului. Mă gîndesc la textul din Analele Sighet II despre Ieud, despre împotrivirea populației acestui sat la încorporarea Maramureșului în URSS, care ne poartă cu gîndul la ceea ce se petrecea în Finlanda, a cărei rezistență, oricît de disperată, a fost pînă la urmă profitabilă. Deoarece comuniștii nu cunosc decât un singur limbaj, al forței și al unui realism fără nuanțe. Or, Maramureșul a scăpat pentru că a știut să se opună. De aceea cred că, pe termen lung, vom reuși. Și asta pentru că există acțiuni ca cea a Sighetului.

Dar e important să veghem ca Memorialul Sighet să nu devină doar o vitrină pentru

exterior, sau o supapă a nemulțumirilor celor care au suferit în țările de Est. Știm cum regimurile totalitare pot manipula asemenea demersuri. Cărțile de istorie - fiindcă facem istorie - din anii negri ai ceaușismului, afirmă anumite adevăruri, despre Antonescu de pildă, pentru a ascunde altele și a servi de supapă nemulțumirii populare.

Cum această discuție o purtăm la Paris, un subiect important ar fi rolul Occidentului în instalarea comunismului, a ororilor comise în numele lui. N-am să revin asupra detaliilor - au fost scrise cărți importante, mai ales de către foștii comuniști care au avut meritul să-și regrete angajamentul, mă refer mai ales la François Furet, "Sfîrșitul unei iluzii". Astăzi, Occidentul este pe cale să-și dea seama dar, din nefericire, nu are încă temeritatea să recunoască deschis dezastrul comunismului, așa cum l-a recunoscut pe cel al nazismului. Împotrivirea Occidentului la realizarea unui proces al comunismului, alți de dorit și de necesar, este evidentă. Să ne aducem aminte doar de colocviul asupra tribalismului organizat la Paris, sau de atitudinile partizane și nenuanțate pe care guvernul francez le-a avut față de cuplul Roman-Ilieșcu, aflat la putere în România. Într-un articol publicat în Le Quotidien de Paris, pe 15 ianuarie 1990, afirmam că Franța privilegiază clanul comunist, fraza se referea între altele la faptul că, în cursul vizitei sale la București, Roland Dumas, pe atunci ministru de Externe, a refuzat să-i primească pe reprezentanții legitimi ai opoziției române, singurii acceptați fiind așa zii lideri ai Frontului Salvării Naționale, adică al doilea eșalon, pregătit din timp să ajungă la putere. Amalgamul între rezistență și dizidență a avut un scop foarte precis, acela de a promova echipa de schimb. Sper că, în fine, Occidentul va înțelege că a existat o acțiune de dezinformare foarte puternică prin amalgamul care a fost făcut intenționat între disidență și rezistență-opoziție.

Românii nu sunt deloc "un popor vegetal", ci un popor care s-a bătut cu arma în mîna. În Analele Sighet, capitolele cele mai importante sunt cele referitoare la rezistența armată, la atitudinea cadrelor militare care s-au opus din gulagurile sovietice, ca și minunata istorie a rezistenței basarabenilor. În cazul acestora din urmă a fost vorba de un genocid etnic și aici nu poate fi refuzată paralela între nazism și comunism. Comunismul nu numai că face tabula rasa din trecut, nu numai că impune crima din rațiuni sociale, dar a utilizat și diferențele etnice în același scop. Ce probă mai teribilă decât deportările selective etnice ale germanilor din Transilvania!

Cred că secolul XXI va fi, cum spunea

Malraux, un secol religios sau nu va mai fi deloc. În acest sens, credința, donquijotismul acțiunii Memorialului Sighet materializează un semn de speranță.

Catherine Durandin : Cred că dl Herlea are perfectă dreptate: sunt foarte de acord cu mediatizarea adevărului. Trăim într-un cerc mediatic și e important să se facă zgomot în jurul unui eveniment. În plus, faceți un zgomot care este bun. Cercetarea adevărului este indispensabilă și esențială, cum o probează publicarea acestui volum, care ne oferă ce ne lipsea, adică o coerență și o coeziune în structurarea istoriei orale. În presa română au apărut texte despre oroarea colectivizării, în România liberă, imediat după decembrie 1989, mărturiile ale preoților și militarilor care au fost epurați și reprimați, în revista Memoria, au apărut juranale, ca cel al gen Sănătescu - care pare destul de naiv în 1944 și care e îngrozit de transformarea, mai degrabă de revelația comportamentul sovietic în raport cu armata română - mai aveam elemente disparate ale lucrărilor în curs, ca studiul Smarandei Vultur asupra deportării țărănilor din Banat și care se bazează pe istoria orală. Cred că este absolut esențial să nu se piardă această memorie și să fie livrată masiv pentru că este o memorie masivă. M-a interesat, de aceea, foarte mult ideea unei bănci de date, esențială pentru a trece de la mărturia suferinței individuale, la reconstituirea și dezvăluirea suferinței colective.

O altă idee importantă este legătura dintre generații. În cadrul unui program Tempus, despre istoria elitelor române în sec. 19 și 20, m-a izbit, la studenții de la București și Cluj, extraordinara necunoaștere a trecutului, indignarea etică fără informație reală și necunoașterea lumii externe. Or, cred că angajamentul tinerelor echipe, cu care lucrați, în construirea Memorialului este esențial pentru a reconstitui această curea de transmisie, a elimina petele albe ale memoriei, fără de care o societate este sfârșită, fără de care nu există dialog între generații, fără de care o societate este dezarticulată.

Sunt de acord cu dl. Herlea când spune că punerea în scenă a muzeului nu trebuie să blocheze acțiunea politică. Înțeleg rezervele și precauțiile de limbaj și de gândire ale Anei Blandiana când spune că nu e vorba de o acțiune politică. Sigur, nu e vorba de o acțiune politicianistă, nu faceți racolare de voturi pentru un partid sau altul, dar cred că este o luptă politică, politica drepturilor omului care nu e o limbă de lemn, ci o luptă pentru democratizare. În acest sens Radu Portocală e poate pesimist, dar, oricum el are, ca de obicei, meritul de a fi extrem de lucid. Nu există la ora actuală un echivalent proces al comunismului, cum a existat pentru nazism și nu există un efort de reflecție, în afară de ceea ce a făcut François Furet, care să fie similar pentru comunism cu ceea ce Hanna Arent a făcut pentru nazism.

Înspăimântător pentru secolul 20 este banalizarea răului, oroarea în fața cifrelor, acceptarea noastră, nu indiferență, ci panică, panica de a ne afla în fața inimaginabilului, refugiul de rău într-un fel de autocenzură. Or, cum spunea Brasillach, cele două "visuri" distrugătoare ale generației tinerilor din anii '30, au fost nazismul și comunismul. Brasillach

a ales nazismul și a fost condamnat la moarte.

Ceea ce m-a frapat în istoria recentă este situația armatei române, profund simbolică pentru toate manipulările și recuperările. Așa a fost în 22 decembrie 1989, așa este și astăzi în destul de odiosul cimitir al "eroilor revoluției", unde sunt îngropați laolaltă cei care au tras asupra altora cu cei care au fost uciși de militari. Există o enormă manipulare și recuperare a armatei române din timpul lui Antonescu, în ceea ce putea exista ca legiim în perioada 1914 pînă la ceea ce era mult mai problematic în 1940-44. A existat un angajament real și curajos al românilor într-o cauză care este una din nenorocirile secolului al XX-lea, la Stalingrad, de partea naziștilor. Este îngrozitor să gîndești Stalingrad în termenii celor două orori ale secolului XX și România prinsă între ele, să te gîndești la anumite traiectorii, cariere, vieți care s-au desfășurat de partea germană, apoi, constrînse, de partea sovietică pentru a trăi apoi epurarea. Atingem absolutul absurdului, în sensul scandalos al ponderii pe care o poate avea istoria asupra unei generații și asupra unei țări la un moment dat. Deci cred că reflecția trebuie să fie filosofică și politică și Radu Portocală a avut dreptate să ne împingă spre interogarea asupra banalizării răului.

Întrebări și comentarii din sală.

Jean Cantacuzène : Există indignări specifice României. Arhivele puse sub obroc, un parlament absolut extravagant, inimaginabil, oamenii aleși acolo sunt uluitori, nu există în alte țări. Sunt indignat că atunci cînd Iliescu pleacă în străinătate este precedat de articolele dlui Brucan, publicate în ziarele londoneze. Dl. Brucan a scris, astfel, acum cîțiva ani, că într-o zi o să ne dăm seama că Stalin nu era așa de rău fiindcă pregătea o viață mai bună omenirii. Deci, în numele puterii din România, se mai afirmă și azi că au existat crime pentru umanitate. În asemenea condiții imaginea României nu poate să fie bună și mă alătur lui Alexandru Herlea în ideea că trebuie luptat pentru a stopa asemenea absurdități. Sighet este un bun semn de indignare cu atît mai mult cu cît știm, dl. Portocală, că lumea nu e guvernată de justiție. E guvernată de vitalitate. Sighetul este o operă de vitalitate.

Ana Blandiana : Care vrea să introneze, totuși, justiția...

Matei Cazacu : vreau și eu s-o felicit pe doamna Blandiana și pe toți care participă la această frumoasă inițiativă și doresc Sighetului să aibă o soartă mai bună decît cea dorită de comuniști pentru Dofiana, din care, la fel, s-a făcut o închisoare model; trebuie evitată această capcană fiindcă Dofiana a fost un exemplu total contraproductiv. De aceea vă pun o întrebare cu toată candoarea - nu în ce mă privește, ci pentru o parte din asistență - s-a spus că ar trebui ca sediul să fie la București, nu doar la Sighet, care este în afara circuitului, și, în acest sens, spuneți-ne care sunt relațiile cu Institutul pentru cercetarea totalitarismului, un răspuns pentru cei care spun că există un institut la București și ce nevoie mai este să existe unul la Sighet. Eu cunosc răspunsul dar e bine să-l știe toată lumea.

Ana Blandiana : Sunt recunoscătoare dlui Matei Cazacu care-mi dă ocazia să răspund la una din temele propagandei împotriva

Nicolae Steinhardt

Journal de la Félicité

Préface d'Olivier Clement

**Traduit du roumain
par Marly Le Nir**

**éditions Arcantere
8, Passage de la Folie-Régnauld
75011 Paris
tél. 43 48 17 25**

Sighetului, comparația cu Dofiana. Marii funcționari ai Consiliului Europei mă tot întreabă care este aportul statului, instituțiilor românești la această operă, care implică imaginea României. Vă mărturisesc, nu-mi trecuse prin gînd, neavînd prea multe iluzii, să mă adresez autorităților. Am încercat, după această sugestie aproape severă, dar n-am primit nici un răspuns la scrisorile adresate Ministerului Apărării, de pildă, fiindcă 43 generali au fost uciși la Sighet. Dimpotrivă, în ziarele oficiale, Vocea României, "cotidian al guvernului", am fost acuzată că vreau să vînd suferința românească străinilor, adică Consiliului Europei chiar cu nominalizarea unora dintre funcționarii acestuia. În acest tip de articole mi se spune adesea că "noi", adică "ei", foști membri ai nomenclaturii comuniste, nu sunt interesați să refacă experiența Dofianei. Dar există o diferență esențială între cele două închisori. La Dofiana, din moment ce în total existau mai puțin de două mii de comuniști în România, trebuie să fi fost 20 persoane, dintre care o persoană a fost omorîtă de cutremurul din '40. Nimeni n-a fost exterminat acolo. Dofiana, ca muzeu al repressiunii anticomuniste în România era o enormă minciună. Între Dofiana și Sighet este diferența între construirea unei minciuni și cercetarea adevărului.

În ce privește institutul pentru totalitarism al dlui Radu Ciuceanu, care aparține Academiei, el are un buget considerabil, 11 milioane de lei pe lună. Bani care nu știu exact la ce folosesc, dar știu că institutul a fost înființat la mai puțin de două săptămîni după prezentarea proiectului centrului internațional Sighet la Consiliul Europei. Am și regretat naivitatea de a anunța acest succes... Dar cercetarea realității istorice recente este atît de vastă încît pot exista mai multe institute. Au venit studenți să mă întrebe dacă ar fi o trădare să lucreze teme date de Institutul dlui Ciuceanu și le-am răspuns că nu. Banii, dați demagogic pentru a arăta că există bune intenții, trebuie să fie folosiți de istorici pentru aflarea adevărului.

Alexandru Herlea: Cert, cu cît există mai multe centre de studiu al comunismului e mai bine. Dar trebuie făcută diferența între centre de cercetări istorice și centre de dezinformare comunistă. Avem profesioniști redevabili și ce se petrece astăzi în emigrația română, chiar la Paris, la Biserica Ortodoxă, este un exemplu evident de dezinformare

Au mai intervenit : Ștefania Leventis, Anca Lemaire și Bernard Cheronneix, care au insistat asupra necesității mediatizării Memorialului Sighet, Matei Lăzărescu, Radu Creanga. Mihai Sturdza a amintit că publicația Institutului Academiei de Cercetare a Totalitarismului a publicat (curajos!) memoriile Reginei Maria...

STELIAN POPESCU

(III)

Chestiunea "revizionismului" și replica sa "antirevizionismul" lui Stelian Popescu nu au fost simple considerații teoretice sau pasionale. Ele au reprezentat o realitate politică care a caracterizat întreaga perioadă interbelică și nu e un secret pentru nimeni că, și în prezent, anumite teme legate de această spinoasă chestiune înflăcărează multe spirite.

Percepția implicațiilor lor conflictuale nu i-a scăpat, constituind preocupările principale ale lui Stelian Popescu. Îmi amintesc să fi citit, nu de mult, o previziune teribilă, care datează de două secole, dar cum mersul istoriei are un ritm diferit de cel al vieții noastre biologice, sensul ei dramatic ne poate apărea cu și mai mare acuitate în lumina evenimentelor pe care le trăim. Sentința aparține cancelarului austriac Metternich, maestrul de ceremonii al restructurării europene după furtuna napoleoniană și este citată de Oswald Spengler în "Années décisives": "Sincera mea idee este că vechea Europă a pășit pe drumul sfârșitului său... Pe de altă parte însă, noua Europă este încă în stare de gestație. Or, între acest sfârșit și începutul în formare, vom cunoaște haosul" (s.n.).

Haosul a venit, încetul cu încetul, și noi suntem pe de-a întregul scufundați în el! Stelian Popescu a avut conștiința acestei drame în curs de desfășurare și a încercat să tragă semnalul de alarmă cu luciditate, în timp ce mulți alții nu erau conștienți de dezastrul care progresiv ne învăluia. A înțeles, de asemenea, că pentru a conjura primejdiiile care se acumulasă nu era suficient să-și bagi capul în nisip ca struțul așteptând miracole. În acest spirit s-a înhamat cu tenacitate la ceea ce i se părea a fi misiunea sa: trezirea conștiințelor și fortificarea spiritului național de care avea nevoie România în fața încercărilor care se anunțau.

Pericolul întrevăzut se prezenta în acele momente sub forma amenințării echilibrului continental hotărât la Versailles, în 1919, și pe baza căruia era asigurată existența statului nostru. Fiindcă, chiar admitând valoarea unor critici aduse anumitor laturi ale acestei restructurări, ele totuși au însemnat un pas înainte pe calea unei mai juste repartitii a echilibrului etnic, în comparație cu situația anterioară. În acest sens, unii puteau dori un pas în plus, ce putea fi legitim, putea fi studiat și promovat, dat fiind că istoria este în continuă evoluție, dar pași înapoi nu puteau corespunde, în nici un caz, noilor interogații. Cum însă contestările care ne priveau direct veneau din partea a doi vecini, Rusia sovietică și Ungaria, Stelian Popescu și-a focalizat acțiunea în direcția acestora.

Ceea ce nu l-a împiedicat să fie conștient de existența altor pericole mai îndepărtate, și care, prin interdependența statelor europene puteau implica, mai devreme sau mai târziu, țara sa. De unde articolul deja amintit (Lupta nr. 263) din *l'Ordre*, publicat la Paris, sprijinul constant adus politicii lui Nicolae Titulescu, și mai multe articole publicate în *Universul*, prin care atrăgea atenția puterilor occidentale asupra pericolelor reprezentate de politica laxistă care, atunci ca și astăzi, caracterizau, din nefericire, acțiunea democraților!

Din aceste luări de poziție voi aminti aici doar o fulgurantă definiție, care datează din 1932, dintr-un articol despre Titulescu: "Danzigul și Nistrul sunt capetele aceleiași linii. Vai de cel care are ochi și nu vede". (Universul, 3/11/1932). În lucrarea lui Spengler, mai sus amintită, apărută în 1934, deci posterior definiției geostatice a lui Stelian Popescu, găsim afirmația: "soarta lumii se va juca între Vistula și fluviul Amur!" Linia de fractura evocată în *Universul* reprezenta, geografic, limita

europenă a imensului spațiu unde avea să fie jucată soarta civilizației noastre, pe care, cu o luciditate superioară formulei "cum am putea muri pentru Danzig", foarte la modă în Occident pe acele timpuri, o anunța Stelian Popescu.

Datorită spiritului său politic ar fi putut fi tentat să se implice într-o acțiune de caracter internațional, dar ideea nu l-a preocupat niciodată. Pentru Stelian Popescu, om legat intim de țara sa, sigur de el, dar lipsit de orgolii fățarnice, rolul României și al său personal nu era de a da lecții altora, ci în primul rând de a face ordine în propria casă. Țării sale și lui personal nu li se oferise misiunea propunerii de soluții generale, ci mai degrabă aceea de a se ridica la un nivel care să confere autoritate în momentele în care evenimentele ar fi cerut-o. Deci preocuparea sa principală a constat în a deschide ochii concetățenilor săi. O țară nu putea fi liberă și nu putea spera să joace un rol sau să-și apere eficace interesele, dacă nu avea conștiința realităților și dacă, prin comportamentul său, nu inspira respect.

Începând din martie 1937, în timp ce criza latentă se făcea din ce în ce mai simțită, fără ca opiniile publice sau guvernele responsabile să pară a lua la cunoștință gravitatea evenimentelor, el va scrie o serie de articole sub titlul: "Politica primejdii de izolare", în care combătea tendințele favorabile neutralității, în vogă în acele timpuri și care i se păreau inacceptabile. Iar când în iulie 1940, copleșit de evenimente (Franța se prăbușise), ia din nou condeiul, iată cum se va exprima, referindu-se la articolele din 1937: "am arătat cât de profundă eroare este politica neutralității (...) mai ales când alte popoare se înarmau (...) când se cerea să ținem seama asupra situației noastre geografice (...) de neastîmpărul vecinilor noștri. Cuvîntul meu nu a fost ascultat. S-a lăsat să se slăbească printr-o echilibristică rău judecată, puținele garanții ce aveam (...) S-a spus la una din conferințele Micii Înțelegeri de atunci, de chiar reprezentanții României, că fiecare dintre reprezentanții ei este liber să-și aleagă prietenii și s-a pus astfel capăt structurii pe care se baza Mica Înțelegere!... S-a slăbit ceea ce am avut și n-am pus nimic în loc, nici atunci, nici mai târziu (...) ne-am găsit singuri, numai cu mila unei garanții unilaterale dată de Franța și de Anglia, care se gîndeau mai mult la interesele lor decît ale noastre, fiind absurd să credem că s-ar putea să obținem ceva fără să dăm nimic în schimb, fără să ne luăm nici o obligație... Nimeni nu poate pretinde să se bată alții pentru el, dacă el, la rîndul lui, nu se bate pentru alții. Pacifismul cu orice preț, pacifismul care a creat și în Franța formula unilatoare, pe care ne-am grăbit s-o adoptăm și noi, "mai bine servitudine decît război", este opera dizolvantă a celor care nu au apreciat niciodată valorile morale ale unui stat liber și cerințele naționale ale unei națiuni independente..." (Universul 15/7/1940)

"Francezii n-au înțeles ceea ce trebuia să înțeleagă, fiindcă și acolo, ca și la noi, domina o anumită mentalitate care, spre a nu tulbura dulcele farniente căuta, sub pretextul unui huliganism imaginar, să lupte, chiar să zdrobească pe cei care practicau naționalismul și vedeau realitatea profilîndu-se la orizont" (Universul, 17/7/1940), pentru ca, peste câteva zile, să scrie: "trăim astăzi vremuri înfrigorate (...), ne regăsim la răsărit de veacuri" făcînd aluzie la întîlnirea între Mircea și Baiazid, din Scrisoarea a III-a a lui Eminescu. Dar nu se oprește la o exploatare facilă a trecutului mitic, ci, pornind de la acest episod, continuă: "singuri am fost și atunci, dar singuri am fost și atunci cînd, prins în clește într-un petec de țară, Ferdinand cel Leal nu s-a temut să dea lupta de la Mărășești, acoperindu-se de glorie, și pe el și țara lui. Trebuie să ne inspirăm și să înfăptuim noi înșine pentru a ne însemna locul în istoria neamului și a nu ne atrage blestemul generațiilor viitoare..." (Universul, 27/7/1940)

Este cazul să atrag atenția că Stelian Popescu, adesea, nu se abținea să-și dea opinia asupra erorilor sau slăbiciunilor Marilor Puteri, garante ale echilibrului continental. Prieten intim cu Titulescu, se întîlneau adeseori discutînd împreună problemele internaționale arzătoare. Nu erau întotdeauna de acord - divergențele însă nu priveau fondul chestiunilor, adică găsirea unui modus vivendi împreună cu puterile garante și cele eventual asociate (Rusia sovietică, de pildă). Stelian Popescu nu se sfa să-și exprime rezervele față de metode, precum și față de încrederea prea absolută pe care Titulescu o avea - sau cel puțin așa interpreta Stelian Popescu - în capacitatea de reacție a organismelor internaționale și în credibilitatea angajamentelor eventuale rusești. "... ne place să ne îmbătăm cu vorbe goale ale Academiei de vorbe de la Geneva", și mai departe: "Insuși Lloyd George, care a contribuit la crearea Ligii Națiunilor, dar căruia i se datorește o mare parte din nesiguranța actuală din Europa, într-un recent articol prevestește sfârșitul iluziilor de pe malul Lemanelui!" (Universul, 6/6/1934). Tot așa cum generalul De Gaulle, fără a fi un adversar al așezărilor noastre europene și al principiilor colaborării democratice între popoare, i-a conferit cu severitate organismului de la New York, succesor al Societății Națiunilor (și care recent s-a împotmolit de-abienlea în fosta Iugoslavie) titlul de "machin", Stelian Popescu, partizan al sistemului de securitate colectivă și al civilizației occidentale, era perfect conștient de erorile ce se comiteau, poate cu bună credință dar nu mai puțin primejdioase, în numele spiritului democratic. Formula Societății Națiunilor i se părea utilă și de aceea susținea politica lui Titulescu, dar, în circumstanțele epocii, ea i se părea, dacă nu un vis, în orice caz insuficient adaptată pentru a garanta menținerea păcii. Soarta țării, deci, nu putea fi încredințată numai acestui braț anemic, de unde dorința de a vedea întreprinsă o politică viguroasă și cinstită de înarmare. Numai așa reprezentanții țării ar fi putut sta la masă cu reprezentanții Marilor Puteri, obligate să-și asume stabilitatea propriilor poziții.

Printre acești garanți figura, în acele timpuri, Franța. De aceea, într-un număr festiv al ziarului, în română și franceză, cu ocazia deschiderii expoziției internaționale de la Paris, în 1937, el se adresa aliaților și protectorilor noștri naturali: "Din toate părțile lumii, privirile se îndreaptă din nou către Franța eternă, cu speranța că geniul francez, căruia omenirea îi datorește astăzi, va ști, ca întotdeauna, să ia inițiativa unei mișcări care va regenera ideile sănătoase și va pune capăt destrăbălărilor și utopiilor născute în creierii bolnavicioși (...). Departe de noi, românii, gîndul de a voi să ne amestecăm în afacerile interne ale unui alt popor, și încă în acelea ale națiunii franceze atât de scumpă inimilor noastre. Dar tocmai această legătură ne îndreptățește să spunem, cu toată sinceritatea, că dacă astăzi lumea este în stare de fierbere, este din pricină că s-a răspîndit zvonul că acest popor (...), care a dat atîta strălucire omenirii, ar putea să se lase influențat de doctrine străine firii lui..." (Universul, 23/8/1937)

Pericolele se îmbulzeau în spatele ușii destinului. Suntem cu doi ani înainte de începerea celui de al doilea război mondial. Aluzia era transparentă, chiar dacă exprimată cu lux de complimente. Franța Frontului Popular, prin incapacitatea vădită de a-și asuma responsabilitățile, punea pacea și ordinea continentală în pericol.

"Vom trăi și vom vedea" și-a mai intitulat el, în această perioadă, o serie de articole prin care făcea din nou inventarul primejdiilor. Cu toții am trăit și am văzut! Oare se înșela cînd insistă asupra furtunii care se pregătea și dorea, mai persus de orice, ca națiunea sa să fie oțelită?

Victor POPESCO
(va urma)

Părinte, dumneata te reîntorci în Franța. Spune românilor din afară că țara noastră este pe marginea prăpastiei. Să nu se mai certe unul cu altul, căci toți sunt români. Luptați uniți cați ne amenință pieirea. Dinși pe pleacu la ambasada americană și m-au luat și pe mine cu mașina până în strada Polonă, la biserica noastră. Am fost urmăriți și fotografiați. În iunie a avut loc Tămădăul. Am dedus din anchetă că mă acuzau că aș fi adus din Franța mesajul către Maniu sa plece personalități ale partidului în Occident pentru a face opoziție din afară, că din țară nu se mai putea. Nici vorbă, am spus, nu m-am ocupat de problema asta. Nu, Maniu a avut totdeauna ideea rezistenței din interior, numai după vizita dumatăle și-a schimbat părerea. M-a confruntat cu Coposu, care și el a spus că n-am nici o legătură cu asta. De la Interne m-au trimis la Văcărești, apoi la Jilava, de la acolo la Pitești, înapoi la Văcărești și de acolo la Ministerul de Interne. După doi ani, pe 9 aprilie, mi-au dat drumul. Te duci acasă și dumneata să te acomodezi lumii noi, în caz contrar iar o să vii aici, mi-a spus Dulgheru.

A.C. - *Și nu l-ați ascultat...*

Mgr. G. S. - M-am dus la Boian, în casa părintească și m-am apucat de agricultură, că mie mi-a plăcut să lucru la câmp. Cam peste doi ani, a venit un securist de la Brașov. S-a prezentat delegat de la culte. Mi-a spus: regimul nostru îi sprijină pe intelectuali, îți dăm o catedră de limba franceză la liceul din Brașov, poți s-o iei și pe mama dumatăle. Natural, m-am gândit imediat că nu din simpatie pentru mine îmi face propunerea asta. La Brașov aș fi putut fi urmărit mai ușor decât într-un sat părăsit și dacă accept, în schimbul bunăvoinei lor, îmi vor cere poate să-i spionez pe profesori. Aici ce faci? m-a întrebat. Uite la miinile mele pline de bățuri. I-am povestit atunci ce i-a răspuns Gandhi, în vizită la Londra, regelui George VI când l-a întrebat: cum merge India? Cum mă vezi majestate. Era desculț și sărăcăcios îmbrăcat. În timpul acesta mama l-a văzut. Ce caută acest domn în curtea noastră? După ce i-am explicat de ce a venit, mama i-a spus: du-te, domnule, afară, căci v-ași bățut joc de copilul meu. Lăsați-l aici. Ce măninc eu v-a mînca și el, iar eu nu mă duc nicăieri, nici când au venit rușii n-am fugit în pădure să mă ascund. Dacă mor, să mor în casa mea.

În 1957 a fost arestat Părintele François, de la capela franceză, ca românii să nu mai aibă nici un contact cu exteriorul. În anchetă a fost întrebat ce alți preoți români a cunoscut. Între alții a spus de Prea Sfinția sa Ploscaru de la Lugoj, de mine, de Zenovie Păclișanu, am fost în lot vreo 8 inși. Era în luna martie. Ne-au dus la Ministerul de Interne, anchete peste anchete, până în octombrie. Am fost dus la Nicolici, care era șeful securității în locul lui Dulgheru. Dle Surdu, ne-am dat seama că îți foarte mult la mama dumatăle. Măine te duci acasă. - Foarte bine, nici nu trebuia să mă arești. A scos o hirtie și mi-a întins-o. Ce să fac cu ea, l-am întrebat. Scrie că subsemnatul îmi abandonez credința, trec la ortodocși sau rămân fără credință. Nu pot face asta. - Cum, îți mai mult la Papa decât la mama dumatăle? Țin la amîndoi. Du-te jos tilharule, am știut că ești trădător! În 18 octombrie ne-au dus la Tribunalul Militar și am fost condamnat la opt ani pentru înaltă trădare. Pe Părintele François, care a paralizat în timpul anchetei, l-au condamnat la trei ani cu expulzare.

Eu veneam de la țară, de la aer curat, eram solid. Medicul de la Jilava m-a întrebat ce am. N-am nimic, cât sunt de groase zidurile astea nu mi-e frică de ele. După 3 ani și jumătate la Jilava, nu mai puteam umbla. M-au trimis apoi la Dej, unde ne-am înfîlnit toți preoții. Între alții Mgr. Todea, Ploscaru, romano-catolicii Mgr.

Schubert, Menges ș.a. S-a apropiat vremea eliberării politicilor. Au venit securității la noi chemându-ne unul câte unul, că s-a schimbat lumea, că o să ne dea drumul acasă. Trebuie subliniat că Prea Sfințitul Todea, împreună cu noi toți, am decis, și-am spus: suntem de acord să ieșim afară, dar recunoașteți că ne-ați condamnat fără să fim vinovați, iar dacă nu, stăm aici, murim în închisoare. Ne-au trimis la Gherla și, încet-încet, vrei nu vrei, ne-au scos afară. Am ieșit în cirje, în 1963, aveam 45 de kg. Ajuns acasă n-am mai găsit pe mama, care decedase în 1958. Am fost internat în spital, la Mediaș, apoi trimis la fizioterapie la Sibiu. Acolo, un doctor foarte bun, Diaconescu, m-a îngrijit și m-a asigurat că mă voi întoarce acasă fără baston. Te-ai îmbolnăvit fiindcăai fost înfometat la maximum.

A.C. - *Ați ieșit dintr-o temniță să intrați liber într-una mai mare... V-ați întors la Boian?*

Mgr. G. S. - Nu! Mama murise. Se făcuse colectivul iar casa noastră a rămas pustie. M-am dus la Mediaș, unde aveam un nepot de frate, care mi-a spus că pot locui la dînsul. Greutatea era să primesc buletin de oraș. Primar era Vasile Munteanu, fost țaran. De unde te-au arestat? Din satul meu, Boian. Du-te acolo, la agricultură. Nu mă duc. Duceți-vă dvstră dacă nu ați făcut carte. Mie să-mi dați hirtie și stîlou că eu am făcut carte. S-a mîniat. Am plecat direct la Securitate și-am făcut o cerere la comandantul din Mediaș: "dile comandant vă rog să binevoiți a mă trimite la închisoare. Acolo avem tot confortul, nu ne lipsește decât moartea". Nu, că o să-ți dea primarul intrarea în oraș. Nu mă trimiteți ca pe Cristos de la Ana la Caiafa. De aici nu plec. L-a sunat pe primar, care i-o fi spus că nu depinde de el, ci de securitate. Comandantul i-a spus: măi, Vasile, tu ești șeful orașului, nu noi. Primarul și-a dat seama că ei nu sunt contra să locuiesc în oraș. N-am ajuns bine la primărie și dosarul era semnat.

A. C. - *Ați intrat în "cîmpul muncii"?*

Mgr. G. S. - Toți foștii pușcăriași, oamenii rău văzuți de regim puteau fi angajați mai ușor la TRCL, întreprinderea de construcții. M-au angajat ca muncitor necalificat, dar mi-au dat să păstrez arhiva și să cumpăr rechizite. Eram mulțumit, citeam toată ziua. Între timp, s-a făcut un contract cu Franța pentru construirea mașinilor Dacia, la Colibași. O parte din piese se făceau la Automecanica din Mediaș, al cărei director mi-a propus să le traduc prospecte, acte din franceză. Nu viu, fiindcă sunt sătul de autobiografii. Mi-a răspuns că nu e nevoie. Eram bine acolo, la bibliotecă, traduceam. Între timp, primesc o carte de la Mgr. Menges, viața Mgr. Schubert, scrisă în limba germană. Într-o noapte am și citit-o. De unde, cum, securitatea a prins de veste, deși eu n-am spus la nimeni. Într-o bună zi, m-au luat de la servici, cu ordin de percheziție. M-au dus acasă, au răvășit tot, n-au găsit nimic. Dar ce căutați? Dumneata ai primit ceva din străinătate... Uite, în biblioteca mea, cartea despre Schubert. Bucuroși, trec la procesul verbal că au găsit cartea subversivă. Eu nu semnez, nu-i adevărat ce scrieți fiindcă eu v-am dat-o. Dacă consideram că și cartea asta o socotim conspirativă n-o puneam în bibliotecă. Scrieți în procesul verbal că eu v-am dat-o. A doua zi, serviciul cadrelor m-a anunțat că postul meu s-a desființat și pot să plec. Eu nu mă duc nicăieri fiindcă dvstră m-ați chemat, îmi dați o măsură, o sapă, lucrez prin curte, ca orice om necalificat. N-am ajuns bine acasă, că securitatea mă cheamă din nou sa dau declarații de unde-l cunosc pe Menges, ce spionaj fac eu în favoarea nemților și așa mai departe. Mi-au spus să vin și a doua zi, după serviciu. Nu, măine nu-s mai deștept decât azi, eu nu știu măine mai multe decât știu azi. N-are rost să mă mai duc acasă, eu stau aici. Dumnezeii tăi de popă! Era pe la 11 noaptea. Mi-am pus capul pe birou, ei au stins lumina și au plecat. Vine un alt securist, pus la cale de ei, care mi-a zis să plec.

Peste câteva zile, procurorul de la Sibiu mi-a arătat un dosar gros, spunându-mi: trecem cu buretele, dar ești urmărit zi de zi și dacă mai faci ceva, îți punem totul în spate. Domnule procuror, dacă aveți atîția bani să mă urmăriți, nu-i mai cheltuiți, dați-i la oamenii săraci, iar dacă vreți să mă arești, sunt aici. Așa am scăpat.

La automecanica m-au repartizat la un mic atelier de croitorie, unde se aflau o femeie și un sas, care ma întreabă unde am învățat croitorie. N-am învățat, dar fac ce-mi spuneți. Uite, taie din valul ăsta de stofă câte o jumătate de metru. Am tăiat toată ziua. A doua zi, sasul era nemulțumit. Ce s-a întîmplat dl Weber, n-am tăiat corect? Ba da, dar noi lucrăm în acord, nu ești specializat și salariul trebuie acum să-l împărțim în trei. Vai de mine, dacă aș putea să vă dau eu dvstră dar nu să vă iau din pită, și-am ieșit afară. M-am înfîlnit cu șeful întreținerii uzinei, care m-a luat secretar și așa am rămas până în 1977, când m-am pensionat. După care am devenit paznic și lucrător la vie.

A.C. - *Din doctor în teologie ați ajuns preot interzis, pușcăriaș, țaran, croitor și conțopist... Dar jertfa greco-catolicilor n-a fost în zadar.*

Mgr. G. Surdu - Cînd a venit așa zisa noastră eliberare, am luat legătura cu Prea Sfințitul Todea, cu care eram coleg și prieten: trebuie să ne luăm bisericile, cel puțin acelea care sunt închise, chiar dacă nu avem preoți și, cînd i-om avea, îi numiți. A spus nu. Și a trecut momentul acela. Așa că, în afară de Mitropolitul Corneanu, care ne-a dat catedrala și a promis că ne înapoiază toate parohiile, ceilalți ierarhi ortodocși au reacționat cu ostilitate. I-am spus P.S.S. Todea: uite, la Lugoj au luat catedrala, trebuie s-o iei pe cea de la Blaj. N-o iau. Cum nu pot da celelalte parohii, stau și eu fără catedrală. Între timp, preoții ortodocși de la catedrala din Blaj s-au certat între ei. Se apropiă Paștele. Unul făcea slujba la o bisericuță, fostă a noastră, celălalt la catedrală și primul era invidios că al doilea va câștiga mai mult. Episcopia Ortodoxă l-a înlocuit pe cel de la catedrală cu Ioan Farcaș, preot în Cetatea de Bălă. Îl cunoșteam. Îmi spusese că, dacă într-o zi se vor schimba vremurile, el va veni la noi. M-am întristat cînd l-au numit la Catedrala din Blaj, fiindcă nu putea spera un post mai mare în Ortodoxie, deci va rămîne aici. I-am spus, Părinte: și-ai aduci aminte ce mi-ai spus mie? Părinte, mi-aduc aminte și nu-mi retrag cuvîntul. Într-o bună duminică, pe 19 mai 1991, cînd Prea Sfințitul Todea se ducea cu credincioșii să facă liturgia în sala de gimnastică a liceului Sf. Vasile a ieșit preotul Ion Farcaș și a spus, Prea Sfințite poftiți și faceți slujba în catedrală. S-a făcut proces verbal, dar, imediat, Teocist a dat o declarație că am profanat lăcașul și uniți i-au luat scumpa catedrală din Blaj. Ne-au dat în judecată și au câștigat, deși catedrala a fost înălțată de Inochentie Micu Klein și în ea au slujit două sute de ani episcopii noștri. Între timp, Episcopul Alexandru Todea, care făcuse recurs la Alba Iulia, a fost numit de Roma cardinal, felicitat de Iliescu și de Petre Roman. După patru zile am câștigat procesul.

A. C. - *Cînd și cum v-ați revăzut ctitoria?*

Mgr. G. S. - În 1991 am primit o scrisoare de la cardinalul Jean-Marie Lustiger, care mă invită la Paris să reiau conducerea Misiunii pe care am fondat-o. Cînd am intrat pe poartă, m-au cuprins emoțiile și lacrimile. Am îngenunchiat, am sărutat pămîntul mulțumind lui Dumnezeu că-mi revăd odrasla zelului meu apostolic din tinerețe. Fiindcă s-au împlinit 50 de ani de la înființarea Misiunii, am solicitat Eminenței Sale Lustiger să binevoiască să prezideze o liturghie românească la Notre Dame. Foarte binevoitor a acceptat și, în 12 mai, împreună cu un sobor de preoți, în frunte cu Mitropolitul Blajului, Mgr. Lucian Mureșan vom oficia la Notre Dame, iar răspunsurile vor fi date de corul Bisericii noastre din Mediaș, oraș al cărui cetățean de onoare sunt. Fie Domnul lăudat de toate și pentru toate!

PENULTIMA ORĂ

50 de ani de la înființarea Misiunii Române Greco-Catolice din Paris

Duminică, 12 mai, orele 15,30,
la Catedrala Notre-Dame,

sub președinția E. S. Cardinalul Jean-Marie Lustiger,
se va oficia Liturghia Sfântului Ioan Chrisostomul,
concelebrată de
Mgr. Lucian Mureșan, Episcop Blajului
și Mgr. G. Surdu.

.....

Întâlnire festivă
sâmbătă, 18 mai, între orele 15 și 18
sala de festivități a Bisericii Auteuil
64 Av. Théophile Gautier, 75016 Paris
(M° Eglise d'Auteuil, bus - 52, 60)

NOUȚĂȚI EDITORIALE

Basarab Nicolescu

La Transdisciplinarité Manifeste

Edition du Rocher

Cartea reprezintă debutul unei colecții, numită "transdisciplinarité", condusă de Basarab Nicolescu la Edition du Rocher, în cadrul căreia au mai apărut *L'Origine du Futur* de René Berger și *Aphorisme sorcières* de Michel Camus.

Diferită de pluridisciplinaritate (studiul unui obiect din perspectiva mai multor discipline în același timp) și de interdisciplinaritate (transferul metodelor folosite într-o disciplină în cadrul alteia), transdisciplinaritatea se referă în același timp la ceea ce se află între, prin și dincolo de discipline, în scopul de revela unitatea cunoașterii multiplelor nivele de realitate. Fără a fi o nouă disciplină, ea se nutrește din cercetarea disciplinară, oferă un teritoriu metodologic de conciliere între cultura științifică și cea umanistă, conducând la o modificare de perspectivă și la o nouă pedagogie bazată pe totalitatea deschisă a ființei, stabilind punți între diverse componente ale cunoașterii și existenței.

Colecția condusă de Basarab Nicolescu este prima de acest fel, publicând lucrările care, "pornind de la o disciplină, investighează ceea ce o transgresează, și se adresează tuturor celor care cred încă, în ciuda a tot și toate, într-un proiect de viitor".

PAVEL CHIHAI

Țara Românească între Bizanț și Occident
Institutul European

ILARIE VORONCA

l'Apprenti fantôme
Edition de l'Arbre 7 rue Hameret
02370 Aizy-Jouy

CENTRE ROUMAIN DE RECHERCHES

12 bis Place Henri Bergson 75008 Paris

și

LA MAISON ROUMAINE

120 bis rue Haxo 75019 Paris

organizează în zilele de 17 și 18 mai
colocviul

**MIRCEA ELIADE
ET**

LE DESTIN DE LA CULTURE ROUMAINE

Cu participarea prof. Michel Meslin, Claude Henri Rocquet, prof. Nicolae Balota, cineastul Paul Barbanegra și prof. Cicerone Poghirc.

Locul și orele colocviului vor fi anunțate în numărul nostru din 7 mai.

Mulțumim celor care au continuat să răspundă apelului nostru (v. Lupta nr. 246, p. 8) susținând Association pour la Fondation Mémorial Sighet : Anca Lemaire, prof. Jean Cantacuzène, Roxana Mc Donald, Annie Broomer, Cătălina și Gheorghe Bentz, Sanda și Vlad Stolojan, Ioana-Maria Gheorghiuță, E. Vuți, Aurora Milcoveanu.

Trimiteți contribuția dvs. "à l'ordre de AFMS", pe adresa Florica Dimitrescu-Nicolescu, 28 bis rue Pouchet, 75017 Paris sau pe adresa Luptei - 125 Bureaux de la Colline 92213 St. Cloud

Cei care doresc să cumpere caseta video "Monarhia salvează România" (în limbile franceza, engleză și română) se pot adresa Uniunii pentru Regele Mihai - 3, rue Paul Bodin 75017 Paris, tel. 42 29 58 69

DECESE Toma Protopopescu; Rodica Tott; dr. Marin Ioniță; Zizi Teodoru; ing. Emil Minculescu; Alexandra Vlădescu; Simion Pascu; Ion Jianu; Iosefina-Vișinica Murgescu; Brânzan Alexandru Constantin; Virginia Angelescu (Buricescu); Paula Pădure; Aurică Gheorghe; prof. dr. ing. Lucian Z. Dumitrescu; ing. Marin Rădulescu; Elena Remiosovszky; Stella Buzduga; Adriana Naidin; Neonila Duca; preot Gheorghe Ciortan; Elena (nunuța) Florescu; Dumitru Amzu; Pompiliu Curelea; Mircea Georgescu; ing. Marin Rodeanu; prof. Constantin Teișeanu; Mihai Georgescu; col (r) Romeo Dumitrescu; Constantin Țăpîrlea; Gheorghe Dănescu; Ivanca Olivetto; Spiridon Ivanov; Leon Barbu; prof. Livia Chelaru; Ovidiu Zotta; Liviu Negrescu; Aurel Felea; ing. Chiru Costin; Emilian Murea; Marian Bitică; Maria Fontana; Paraschiva Calangiu; Lucia Dobrescu; ing. Calman Mony; Bota Nicolae; episcopul ortodox Emilian Ioan Birdas; Eremia Emil Atanasiu; Constantin Dumitru; prof. univ. dr. doc. Gheorghe Drăgan; Sorin Grecu; Maria Oancea; Bujor Lazăr; ing. Constantin A. Popescu; Narda Teodorescu; Henrietta Maragreta Ciortoliman; Florin Păunescu; Alexandru Bădescu.

NATURALIZARI "Journal Officiel", 10 și 14 aprilie 1996 publică numele următoarelor persoane născute în România, care au obținut naturalizarea franceză: Mircea David, născut la Satu Mare; Ion Durlea, născut la București; Ioana Alexandra Durlea, născută la București; Ana Durlea (n. Bărbulescu), născută la Bălcești; Valentin Vasile Frasie, născut la Jina; Maria Doina Frasie (n. Belașcu), născută la Sibiu; Filofteia Chiriac (n. Sava), născută la Monteoru; Alexandru Luca șefan, născut la București; Constantin Teodorescu, născut la Focșani; Constanța Aurelia Teodorescu (n. Suta), născută la București.

le combat

Directeur: Michel Korné 22/04/1996
ISSN 1148 - 7321

NUMERO 265

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En Francs Français:

FRANCE FRF 250
EUROPE FRF 300

En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit.
DEM 100 - CHF 90 - GBP 35

Par avion :

AMERIQUE FRF350
AMERIQUE DU NORD
ISRAEL
AMERIQUE DU SUD
ASIE FRF 450
AUSTRALIE

USA 60 ou équivalent
USA 70 ou équivalent

125 Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud-France
Tel. (33-1) 46020540 Telefax (33-1) 46 02 14 37 - Tlx 270152 F
Commission Paritaire N° 65481 - CCP. : 11 341 71 A Paris

L'ETAT DU PROCESSUS DEMOCRATIQUE EN EUROPE CENTRALE ET ORIENTALE - 1995

Créé à l'initiative du Parlement européen dès 1986, avant l'effondrement du communisme et de l'empire soviétique, le Fonds européen pour la liberté d'expression a établi en 1995 un rapport, couvrant quatorze pays: Albanie, Bulgarie, Croatie, Estonie, Hongrie, Lettonie, Lituanie, Macédoine, Moldavie, Pologne, République tchèque, Roumanie, Slovaquie et Slovénie. dont nous publions les deux extraits concernant la République Moldave et la République Roumaine.

Moldavie

Annexée par l'URSS en 1940, la Moldavie est indépendante depuis le 27 Août 1991, mais la 14ème armée russe est toujours stationnée dans l'est du pays, la Transnistrie, peuplée d'environ 800 000 habitants, dont la moitié est russophone. En 1992, la sécession de cette république autoproclamée avait fait des centaines de morts. Elle continue de poser un problème majeur pour l'Etat moldave.

Médias. Depuis 1991, des agences de presse, une télévision et des journaux indépendants des autorités ont été créés, mais le gouvernement contrôle encore, directement ou indirectement, 70% des médias, surtout au niveau local. Après l'arrivée au pouvoir de la nouvelle équipe politique, en Février 1994, la liberté des médias ne cesse de se dégrader. La loi sur la presse du 26 Octobre 1994 impose une procédure compliquée pour l'enregistrement des publications, ainsi que des entraves sévères à la liberté d'expression des journalistes. Plus tard, la procédure d'enregistrement a été assouplie. Mais le président de la République et le Parlement ont refusé d'adopter les amendements à la loi sur la presse que certains députés avaient proposés pour tenir compte de la Convention Européenne des droits de l'homme et des recommandations du Conseil de l'Europe.

De nombreux procès et de lourdes amendes découragent les médias indépendants, tandis que les publications administratives reçoivent des subventions publiques. En fin d'année, des agressions physiques ont même été perpétrées contre des journalistes.

Vie politique. Le parti agrarien du président de la République, Mircea Snegur, et ses alliés ont gagné les élections législatives du 27 février 1994. La victoire de ces anciens apparatchiks a arrêté le rapprochement avec la Roumanie (rappelons que 64% des habitants sont Roumains), et l'a clairement remis dans l'orbite russe. Le résultat d'un sondage d'opinion effectué en date du 6 Mars 1994, par les autorités politiques, a confirmé ce choix : 80 à 90% des électeurs sondés se sont prononcés pour l'indépendance de la Moldavie et implicitement, contre le rattachement éventuel de la Moldavie à la Roumanie. L'opposition, même si elle dispose de ses propres publications, accède rarement aux médias, surtout à la télévision et à la radio d'état. Par la suite, le président Snegur a abandonné le parti au pouvoir, en accusant ce dernier de promouvoir "une politique anti-nationale, anti-occidentale, anti-conformiste". Il a créé un parti en vue des élections présidentielles qui doivent intervenir en 1996.

Associations. Depuis 1991, même si le nombre d'organisations non-gouvernementales a beaucoup augmenté, il n'existe qu'environ 570 associations

déclarées. La loi du 7 Juillet 1995 accorde une déduction de 10% de l'impôt sur le revenu aux personnes privées qui les financent.

Démocratie locale. Le cruel manque de fonds et la nomination de 90 maires par le président de la République après les élections locales du 16 Avril 1995 montrent que la démocratie locale est toute théorique. Pourtant élu, le préfet est avant tout un fonctionnaire aux ordres du pouvoir central, lequel contrôle aussi étroitement les médias locaux.

Liberté religieuse. Depuis le début de la pérestroïka en URSS, on constate un regain du sentiment religieux et le développement des Eglises. Selon la loi sur les cultes du 24 Mars 1992, les différentes communautés doivent être reconnues par les autorités. La grande majorité des Moldaves sont orthodoxes. Les autres sont évangélistes, baptistes, catholiques romains, etc...

Droits des minorités. La constitution de Juillet 1994 a prévu une large autonomie, comprenant l'usage d'une autre langue officielle que le moldave, pour les deux minorités les plus importantes. Il s'agit des Gagaouzes, chrétiens d'origine turque (3,5% de la population), et des russophones de Transnistrie (16% des habitants). Les Gagaouzes ont approuvé ce compromis en Mars 1995. Mais les séparatistes de Transnistrie, qui s'étaient proclamés indépendants dès le 16 Août 1990, résistent toujours avec le soutien de Moscou. L'adhésion de la Moldavie à la CEI en Avril 1994 et la signature d'un accord sur le retrait de la 14ème armée russe en Août 1994 n'ont toujours rien réglé. Car l'accord a été refusé par 93% de la population de Transnistrie lors du référendum du 26 Mars 1995, qui n'a pas été loyal.

Roumanie

En 1995, les libertés démocratiques n'ont pas progressé en Roumanie.

Médias. Les articles répressifs de l'ancien code pénal étant restés en vigueur, plusieurs journalistes ont été inculpés "d'offense aux minorités ou d'atteinte à la sécurité de l'Etat". Ils risquent respectivement jusqu'à trois ou cinq ans de prison. De plus, la production de papier demeure un monopole de l'Etat, qui fixe seul son prix. C'est pourquoi beaucoup de journaux ont été obligés de réduire leur pagination en Novembre 1995. Enfin, le gouvernement contrôle toujours l'audiovisuel public.

Des aspects encourageants sont cependant à signaler: la plupart des procès en diffamation intentés aux journalistes n'aboutissent pas. La multiplication des chaînes privées diffusées par câble ou par satellite réveille les journalistes des médias publics.

Vie politique. Comparés à l'existence difficile de la grande majorité de la population, les hauts revenus

des députés apparaissent choquants. D'autant que les élus les cumulent avec des sommes considérables provenant de leur appartenance au conseil d'administration des sociétés d'Etat. De grands scandales mettent en évidence la corruption de membres du gouvernement et du parlement ainsi que des conseillers du président de la République.

Associations. L'absence d'une loi encourageant le parrainage, le poids de la bureaucratie, la précarité financière des bénévoles et le manque total de subvention du gouvernement ou de l'administration locale constituent des obstacles majeurs au développement des associations et expliquent le déclin de ce secteur depuis deux ou trois ans. Un grand nombre d'organisations non-gouvernementales sont financées par des institutions internationales. Mais l'insuffisance de l'information et de l'expérience des associations pour élaborer des projets qui leur sont soumis limite le montant des aides reçues.

Démocratie locale. Depuis les premières élections démocratiques locales de Février 1992, l'opposition dirige la majorité des grandes villes. Afin de la discréditer aux yeux de la population, le gouvernement ne reverse pas aux élus de ces municipalités des fonds suffisants pour tenir leurs promesses. Le manque de coopération entre les conseils municipaux et les associations rend encore plus rare la participation des citoyens aux décisions locales/

Droit des minorités. Avec 1,7 million d'habitants, soit 7% de la population, les Hongrois constituent la minorité la plus importante du pays. En 1995, l'Union Démocratique des Magyars de Roumanie s'est mobilisée sans succès contre la nouvelle loi sur l'éducation adoptée fin juin par le Parlement. A partir du secondaire, cette loi limite l'enseignement des autres langues que le roumain. Ces problèmes expliquent pourquoi les négociations sur le traité d'amitié roumano-hongrois piétinent depuis 1991.

Liberté religieuse. La collusion de l'Eglise orthodoxe avec le régime depuis des décennies éclaire la situation religieuse paradoxale que connaît la Roumanie. En effet, bien que les anciens dirigeants communistes soient restés largement au pouvoir, l'Etat attribue des fonds, certes réduits, aux différentes confessions pour la construction de nouvelles églises ou la restauration des anciennes. Il accorde également des bourses aux étudiants des facultés de théologie et couvre une partie des frais occasionnés par les cours de religion à l'école. Rétablie dans les programmes, cette matière est obligatoire pendant les quatre premières années de la scolarité. Toutes les religions ont accès aux différents médias. Signalons enfin le développement important des sectes.

Lors de sa visite en Occident début décembre 1995, le patriarche de Constantinople, Bartholomée Ier avait commencé par reprocher aux églises protestantes leur prosélytisme en Europe du Centre et de l'Est. Le 14 décembre il s'en prenait au rôle joué par le Pape en déclarant à Zürich devant les évêques catholiques suisses: "L'idée selon laquelle le Seigneur, en choisissant les douze apôtres, confia à l'un d'eux la tâche de les gouverner, n'a aucun fondement dans l'Écriture sainte".

Cette double attaque a surpris ceux des Occidentaux qui espéraient que le "primus inter pares" de l'église orthodoxe, reprendrait la politique de rapprochement de la Chrétienté que son illustre prédécesseur le patriarche Athenagoras, avait initiée il y a trois décennies. Cet espoir était renforcé par le constat d'un désaccord entre l'église russe et celle de Constantinople, le primat de Moscou ayant refusé en Septembre 1995 de répondre à l'invitation de Bartholomée Ier.

Le conflit "théologique" entre Orthodoxes et Catholiques n'est pas nouveau et remonte au grand Schisme. Sa résurgence n'est cependant pas liée à l'Écriture mais à l'actualité politique des Etats orthodoxes de l'Europe du Centre et de l'Est. L'église orthodoxe a toujours été une église d'Etat, à commencer par Byzance. Au fur et à mesure que les églises russe, serbe, bulgare, grecque et roumaine devenaient indépendantes de Constantinople et fondaient leur propre patriarcat, elles tombaient sous la dépendance de l'Etat dont elles faisaient partie. La seule exception est constituée par l'Eglise Russe Hors Frontières, qui s'est installée à New York, après avoir quitté Moscou lors de la révolution de 1917.

Cette dépendance des Etats a eu pour résultat d'affaiblir le patriarcat de Constantinople qui tout en s'intitulant "le premier parmi ses pairs" n'a conservé que peu d'ouailles, moins de trois millions de par le monde, et des moyens financiers dérisoires. Il est donc tributaire de "l'aide" que lui consentent les autres églises, surtout celles, orthodoxes.

Or, à l'exception de l'Eglise grecque, avec laquelle les relations sont tendues, les autres églises orthodoxes sont celles des Etats ex-communistes.

Le comportement du clergé orthodoxe pendant la période communiste, est bien connu. Les prêtres qui ont résisté, ont été exterminés cependant que les autres, en particulier ceux du haut clergé, ont servi le régime. En Russie, comme en Ukraine, Roumanie ou Bulgarie, patriarches, métropolitains, évêques, mais aussi nombre de prêtres étaient choisis, formés et utilisés par l'N.K.V.D., le KGB, la Sécurité et les autres Services secrets des différents Etats pour contrôler la population. Il est difficile à des gens qui n'ont pas vécu directement cette période de comprendre à quel point les différents clergés étaient devenus des auxiliaires de la répression.

En effet, par différence de ce qui se passait en Occident où de nombreux prêtres vivaient pauvrement, dans les églises orthodoxes des Etats communistes, le sacerdoce était rarement une vocation mais surtout un "métier" d'autant plus rentable que le peuple se réfugiait dans la foi pour résister à l'idéologie totalitaire.

Sur le plan politique, Staline avait su faire de l'église orthodoxe russe un précieux auxiliaire dans la mesure où elle aidait le pouvoir communiste à isoler les citoyens de toute influence étrangère. Le Stalinisme s'est effondré mais cette alliance entre l'église et le pouvoir subsiste aussi bien en Russie que dans tous les Etats ex-communistes où l'église orthodoxe est prédominante. En combattant

l'influence protestante et catholique, le patriarche de Constantinople poursuit la politique que l'ancien séminariste géorgien avait imposé lorsqu'il exerçait son pouvoir absolu au Kremlin.

L'effondrement du communisme en 1989 et 1990 n'a libéré de leur dépendance du pouvoir que les rares ecclésiastiques, surtout certains moines qui, n'ayant pas de contacts avec la population n'avaient pas servi le régime communiste. Les autres étaient et sont tellement compromis qu'ils ne peuvent échapper même maintenant aux pressions du pouvoir.

Dans ce contexte les subsides accordés par Moscou et Bucarest au patriarche de Constantinople ont imposé la dépendance politique de ce dernier à l'égard des Etats du Pacte de Varsovie. La dissolution du Pacte n'a nullement changé ce fait.

Cette dépendance n'empêche pas des divergences d'intérêts mais en limitent la portée.

Le refus du patriarche de Moscou de visiter Bartholomée Ier pourrait avoir également d'autres explications. D'une part les nationalistes russes auraient pu reprocher au chef de leur église de

Dans une déclaration faite à la mi-janvier 1996 à la Radiodiffusion française, le Patriarche de Constantinople, Bartholomée, a fait savoir qu'il avait été chargé par les Patriarches de Moscou et de Bucarest d'un arbitrage concernant l'appartenance de la Métropole de Chisinau, c'est-à-dire de l'église orthodoxe roumaine de Bessarabie, à l'un ou l'autre patriarcat. Cette acceptation d'un médiateur extérieur est un geste inattendu de la part de l'église roumaine orthodoxe de Bucarest, autocéphale depuis plus de 70 ans, mais explicable en sachant qu'elle reste politiquement inféodée aux staliniens moscovites depuis cinquante ans.

Il faut remarquer que les Patriarcat de Moscou et de Bucarest sont les plus grands ensembles orthodoxes au monde. Le patriarcat de Constantinople, avec même pas deux millions de fidèles ne représentent plus qu'un dixième de celui de Bucarest et se trouve à la traîne financière de celui de Moscou, créé pendant la révolution de 1917 et devenue par la suite une annexe du Ministère de l'Intérieur soviétique.

reconnaître, en s'y rendant, une primauté à Constantinople, d'autant que l'Eglise Orthodoxe d'Estonie avait quitté Moscou pour se rattacher à Constantinople. Par ailleurs, cette visite inhabituelle aurait sans doute soulevé des questions supplémentaires en Occident, à la veille de la visite que le patriarche de Constantinople devait y faire.

Quelle que soit la raison du refus, les relations entre Moscou et Bartholomée Ier ne sont pas si mauvaises.

A preuve, le patriarche de Moscou a confié à ce dernier l'arbitrage de son désaccord avec le patriarche de Bucarest au sujet du métropolitain de Chisinau, chef de l'Eglise Orthodoxe de la République Moldave. Or, cet arbitrage revêt une grande importance politique pour la Russie.

En effet, la république moldave a proclamé son indépendance lors du démembrement de l'Union Soviétique et certains avaient préconisé l'Union avec la Roumanie. L'Union a été bloquée par des heurts sanglants qui ont eu lieu pendant deux ans, sur les bords du Dniestre, entre Russes et Roumains.

En instituant la Communauté des Etats Indépendants (CEI), la Russie tente de reconstruire l'ancienne Union sous une forme nouvelle. Les populations non russes des anciennes républiques de l'URSS, et particulièrement les Moldaves s'y refusent, alors que bon nombre de dirigeants, issus des anciennes nomenklaturas communistes y sont favorables, mais veulent ménager leurs opinions publiques. Si Moscou impose la suprématie de son église, elle heurte non seulement l'opinion publique moldave mais également l'Occident qui a reconnu la République Moldave et soutient son indépendance. Si par contre c'est Constantinople qui, par un arbitrage religieux, maintient le statu-quo, ou favorise le rapprochement de l'église moldave de l'église russe, cela peut faciliter la réintégration de la Moldavie à la CEI.

De son côté, la patriarchie de Bucarest a également besoin de Constantinople, qu'elle aide financièrement depuis des décennies. Après avoir échoué dans sa tentative de soumettre à son autorité certaines paroisses orthodoxes roumaines d'Occident, elle essaye de les déterminer à se soumettre à l'autorité de Constantinople faisant ainsi un premier pas vers la soumission à Bucarest.

Après le voyage que Bartholomée Ier a fait en France et sa visite au président Jacques Chirac, un coup de force a été tenté dans ce sens contre l'Eglise Orthodoxe Roumaine de Paris. Cette tentative faisait elle-même suite à une autre tentative manquée faite par le président roumain Ion Iliescu lui-même fin 1994, pour rattacher l'église au patriarcat de Bucarest.

L'insistance des régimes communistes et de ceux qui leur ont succédé depuis 1989/90 en Europe du Centre et de l'Est, à reprendre en main les églises orthodoxes d'Occident et à empêcher les prosélytismes des églises protestantes et catholiques, est beaucoup moins absurde qu'elle ne paraît. Les pouvoirs installés à "l'époque de transition", savent que leurs jours sont comptés et que pour se maintenir, ils doivent isoler leurs citoyens du reste de l'Europe. Ils s'emploient à le faire en contrôlant les télévisions et en limitant la presse d'opposition. Les idées de liberté pénètrent néanmoins. Dans toute l'Europe du Centre et de l'Est, elles ont provoqué la chute du communisme et s'attaquent maintenant à ses séquelles - corruptions, abus, mafias, etc...

La foi religieuse est en particulier le refuge des gens qui n'ont plus confiance dans les institutions de l'Etat, y compris dans l'Eglise orthodoxe. Les églises protestantes en sont les grands bénéficiaires. Elles font de nombreux adeptes parmi les Orthodoxes de l'Europe du Centre et de l'Est. L'indépendance de l'Eglise catholique à l'égard de l'Etat est en outre un facteur qui affaiblit l'autorité des pouvoirs politiques largement compromis dans ces pays.

C'est à cause de cela et comme porte-parole des églises orthodoxes que Bartholomée a attaqué les églises protestantes et catholique lors de son récent voyage en Occident.

Nonobstant ses défauts et celles de ses dirigeants, l'Eglise Orthodoxe dispose d'un atout, la foi de ses ouailles et leur besoin de renouvellement spirituel. Elle se trouve vraisemblablement à un stade de corruption voisin de celui qu'avait atteint l'église catholique à l'époque où Luther placardait sa proclamation à Weimer.

Le renouvellement orthodoxe ne peut être qu'intérieur, et devra commencer par briser les barrières nationales qui l'ont subordonnée à l'Etat.

L'Europe lui offre un nouvel horizon, et une nouvelle chance.

→ sous ~~intéressant~~ à lire

le combat

Directeur: Michel Korné 22/03/96
ISSN 1148 - 7321

NUMERO 263

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En Francs Français:		En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit. DEM 100 - CHF 90 - GBP 35
FRANCE	FRF 250	
EUROPE	FRF 300	
Par avion :		
AMERIQUE		
AMERIQUE DU NORD	FRF350	USA 60 ou équivalent
ISRAEL		
AMERIQUE DU SUD		
ASIE	FRF 450	USA 70 ou équivalent
AUSTRALIE		
125 Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud-France		
Tel. (33-1) 46020540 Telefax (33-1) 46 02 14 37 - Tlx 270152 F		
Commission Paritaire N° 65481 - CCP. : 11 341 71 A Paris		

LA FIN DES RADIOS AMERICAINES A MUNICH

de Mihai Dim. STURDZA

Ancien rédacteur à l'Institut de Recherche de Radio Free Europe
(Première Partie)

L'automne dernier, le Sénat des USA adoptait un texte proposant le transfert, au bénéfice du département de la Marine, d'une partie du budget alloué l'année précédente aux postes de Radio Liberty et Radio Free Europe, transférés depuis le 1er Juillet 1995 de Munich à Prague. Avant ce transfert, les deux radios financées et dirigées par les autorités américaines, disposaient d'un budget annuel de 225 millions de dollars. A l'occasion de ce changement, accompagné d'une importante vague de licenciements, le budget avait été ramené à 75 millions de dollars. La dernière proposition du Sénat des USA chiffre le prochain budget à quelques 27 millions de dollars seulement.

Face à l'implosion du bloc communiste et aux changements survenus dans la moitié orientale de notre continent, le rôle et le budget des deux radios de Munich ne pouvaient plus rester les mêmes. Toutefois, à force d'économies, la réduction continue des finances et du personnel des Radios Liberty et Free Europe pourrait bien signaler la disparition de deux institutions qui avaient joué un rôle idéologique de premier plan lors de la guerre froide.

Installées depuis le début des années 50 à Munich, alors siège des autorités américaines dans leur zone d'occupation en Allemagne, les deux radios avaient diffusé, des décennies durant, des programmes marqués par la liberté d'expression, à destination des pays de l'Est.

Radio Free Europe ciblait l'Europe Centrale et Balkanique, c'est-à-dire les satellites de l'URSS dénommés par l'expression "démocraties populaires", auxquels on avait adjoint les trois états baltes, dont l'annexion par Moscou, en 1940, à la suite du pacte Ribbentrop-Molotov, n'avait jamais été reconnue par les USA. Radio Liberty diffusait vers les républiques soviétiques: Russie, Ukraine, les trois états du Caucase (Arménie, Géorgie, Azerbaïdjan) et les quatre républiques musulmanes d'Asie Centrale.

Plus de guerre froide, donc moins d'argent pour les radios de Munich, avait-

on pensé à Washington au sein de la nouvelle administration issue de la victoire de Bill Clinton, candidat du Parti démocrate aux dernières élections. La disparition de l'adversaire idéologique, de la cible politique représentée par les régimes communistes, fit naître l'idée qu'il était dorénavant superfétatoire de consacrer tant d'efforts et tant d'argent pour faire passer à l'Est des informations qui y pénétraient de toute manière depuis que la liberté d'expression y était entrée dans les faits. Des considérations financières s'ajoutèrent aux facteurs politiques. Les radios et leurs centaines de rédacteurs, documentalistes, techniciens et correspondants coûtaient cher. D'autant plus cher que l'administration centrale de Washington découvrit fort à propos l'existence des salaires gigantesques, guerre froide oblige, perçus par les trop nombreux directeurs américains en poste à Munich. L'on s'étonna en haut lieu d'apprendre, bien tardivement, que les émoluments de certains de ces directeurs dépassaient ceux alloués au chef de l'état américain lui-même. Les coupes financières proposées reflétaient en outre les projets d'économie budgétaire nourris par la nouvelle administration démocrate, projets qui visaient d'autres nombreux secteurs de la vie publique américaine.

La question fut posée du point de vue de l'intérêt national des USA : fallait-il, dans la nouvelle configuration mondiale, conserver des radios datant de la guerre froide et, dans l'affirmative, fallait-il continuer à les maintenir à Munich, dotées du même budget dont elles avaient disposé dans le passé? Ainsi qu'il apparut par la suite, cette interrogation qui n'était pas entièrement injustifiée, servit de prétexte à des controverses liées surtout à des considérations de politique intérieure. Pour l'instant, un lobby du Parti démocrate fit circuler l'idée du transfert des deux radios de Munich à Prague, ville notoirement moins chère que l'opulente capitale bavaroise. Ce qui symboliserait du même coup le transfert de la voix de la liberté de l'autre côté de ce qui avait été naguère le rideau de fer.

Par la même occasion, il serait possible de "consolider" les structures des deux radios en congédiant une grande partie du personnel. Selon les auteurs de ce projet, l'ensemble de ces mesures était justifié du fait que les pays ex-communistes n'étaient plus dirigés par des communistes. Walesa gouvernait à Varsovie, les tyrans albanais étaient en prison, Ceausescu était fusillé, les pays baltes avaient secoué la tutelle russe et souhaitaient intégrer l'OTAN, les partis ex-communistes se déclaraient dorénavant sociaux-démocrates, etc... Sans oublier la personnalisation de la nouvelle démocratie en Russie, Boris Yeltsine.

Ce point de vue, que l'opposition républicaine au Sénat et au Congrès américains qualifiait déjà de sommaire, avait en outre été facilité par les critiques adressées au rôle - réel ou supposé - joué par la CIA dans les coulisses des radios de Munich. Le grand déballage suscité à Washington par l'affaire Aldrich Ames, au moment même où se discutait le sort des radios Liberty et Free Europe, contribua à déconsidérer le rôle de la CIA dans l'effondrement du monde soviétique et de l'idéologie communiste en Europe, effondrement qu'elle n'avait su, ni prévoir, ni gérer.

En effet, de 1985 à Février 1994, le responsable de l'action contre l'espionnage soviétique au sein de la CIA, Aldrich Ames, avait fourni d'importants renseignements à Moscou, y compris, bien entendu, au temps de la chute du mur de Berlin, du remplacement de Gorbachev par Yeltsine, et de la dissolution du Pacte de Varsovie. On pourra toujours se poser la question de savoir en quoi l'action des radios de Munich aurait été plus efficace encore si Ames n'avait pas trahi son pays dans la guerre secrète que se livrèrent les deux superpuissances au cours de ces dernières décennies.

Telles furent, vues de Munich, les principales raisons ayant présidé au licenciement de centaines d'employés et au transfert de Radio Liberty et de Radio

Free Europe à Prague. Dans la foulée de ce processus de déclin, il fut également décidé de transporter à Prague l'Institut de Recherche de ces deux radios, dont les rédacteurs publiaient une revue hebdomadaire d'études politiques et économiques rédigées en anglais. Cet organisme fonctionne actuellement sous le nom de Open Media Research Institute et continue ses excellentes publications.

Juin 1995 allait donc mettre un terme à 40 ans d'existence à Munich de radios qui, répétons-le, avaient été un monument de la guerre froide. Il est peut-être nécessaire de rappeler ce qu'avait été ce monument, véritable tour de Babel, à direction américaine, personnel administratif et technique américain et allemand, correspondants, journalistes et rédacteurs originaires de tous les pays vers lesquels étaient dirigées journalièrement les émissions d'excellent niveau, bien différentes de la langue de bois utilisée par les radios de Moscou, Sofia, Tachkent, Erevan, ou des autres capitales du socialisme victorieux.

Ces postes bien connus, écoutés clandestinement par des millions d'auditeurs étaient devenus la bête noire des nomenklaturas communistes et des dictateurs "rouges".

Les radios de Munich étaient d'autant plus gênantes pour les maîtres à penser des pays de l'Est que Marx et Lénine, qui avaient cru tout prévoir, n'avaient pas prévu que la guerre des ondes n'avait que faire des barbelés du rideau de fer et des miradors du mur de Berlin. Et puisque les programmes des deux radios défiaient quotidiennement le monopole du parti unique sur le fonctionnement de la pensée des citoyens, rien ne fut épargné pour faire taire les voix qui disaient aux peuples de l'Est une vérité autre que celle infligée par les "meilleurs fils du peuple" aux citoyens qu'ils oppressaient. Parapluies empoisonnés et mortels à l'usage des journalistes bulgares, expéditions punitives contre des collaborateurs du Département roumain, bombe jetée à l'intérieur du Département tchèque, colis piégés, mesures d'intimidation contre les familles d'employés restées au pays d'origine, infiltration d'agents, et d'autres actions dont l'exécution fut parfois confiée par Moscou aux hommes du célèbre terroriste Carlos.

Financées et dirigées de manière si efficace par la puissance qui allait sortir victorieuse de la guerre froide, ces deux radios ont miné de l'extérieur le plus formidable des deux systèmes totalitaires qui ont marqué notre époque. L'histoire ne manquera pas de se pencher sur leur rôle.

A première vue, la tâche des futurs historiens devrait bénéficier du fait que les radios de Munich disposaient d'une importante bibliothèque, de plusieurs

services de documentation et d'archives spécialisées, constituées par thèmes et par pays depuis les années 50. Les radios possédaient un atout supplémentaire, unique, celui d'emmagasiner l'évènement à chaud, l'actualité immédiate. Chaque jour voyait rentrer des centaines de dépêches fournies par toutes les grandes agences d'information du globe, des copies des articles importants sur le monde communiste, parus dans les journaux américains, britanniques, allemands, français (Le Figaro, la Croix, l'Humanité, Libération, le Monde, etc.), belges, italiens, suisses, autrichiens, ainsi qu'en traduction anglaise, dans la presse russe, polonaise, suédoise ou turque.

En dehors des rédacteurs utilisant cette énorme documentation pour l'intégrer dans les programmes de nouvelles et de commentaires, les coupures de presse étaient classées par les archivistes dans des dossiers spécialisés afin de servir au rôle d'agence de presse qui était également celui des radios de Munich. Il convient d'ajouter à cela un fonds d'une valeur inestimable, formé des dizaines de milliers de lettres parvenues au fil des ans, par des moyens détournés, émanant des habitants des pays de l'Est et décrivant les conditions de vie, les violations des droits de l'homme et tout l'éventail des abus perpétrés par les régimes totalitaires qui dominaient la société.

Que reste-t-il aujourd'hui de tout cela? Pas grand chose. Ceci est d'autant plus paradoxal alors que bibliothèques et fondations américaines consacrent des sommes importantes à enrichir leurs fonds d'archives, Radio Free Europe et Radio Liberty, en quelques mois, ont détruit et dispersé les collections irremplaçables qu'elles-mêmes avaient constitué sans lésiner sur les moyens.

Cette annihilation de l'un des grands dépôts d'archives de l'histoire contemporaine est due en premier lieu au désordre ayant accompagné le transfert à Prague et le licenciement d'une grande partie des employés.

En effet, avant même qu'à Washington on n'eut pris de décision officielle sur ces deux problèmes, de nombreux responsables américains des services de Munich, sentant le vent tourner, avaient quitté les lieux pour se pourvoir au plus vite d'une autre affectation dans leur pays. D'autres, restés momentanément sur place, firent du zèle, éliminèrent ouvrages et revues jugés par eux inutiles parce que "obsolètes" et supprimèrent des abonnements à des périodiques essentiels au maintien d'une documentation tenue à jour.

Enfin, des annonces de vente de mobilier et d'équipement ménager épinglées au tableau d'affichage achevèrent de créer le sentiment que le

bateau allait sombrer.

Les modalités du transfert ne furent connues que par les échos parvenus de Washington lors des controverses entre partisans et adversaires du "départ pour Prague". Chaque jour apportait son lot de rumeurs. Bien des mois plus tard, lorsque le transfert fut chose décidée, il ressortit que la consolidation des deux radios signifiait la fermeture des locaux de Munich et le licenciement de tout le personnel. Les équipements allaient être déménagés dans l'ancien parlement de Prague, offert par le Président Vaclav Havel pour un loyer symbolique de 1 dollar. (L'économie ne se révéla pas être celle que l'on croyait faire, le bâtiment vétuste nécessitant une réparation de fond en comble). Dans leur nouvelle version consolidée, les radios étaient censées embaucher à Prague les techniciens et le personnel administratifs, selon des salaires bien moindres que ceux en cours à Munich. Quant aux rédacteurs et aux analystes, il était prévu de réembaucher, mais selon de nouvelles conditions, les mêmes que ceux congédiés à Munich. Ceux-ci, aviron cru à Washington, seraient heureux de retrouver si vite du travail, fût-ce au rabais.

Cette logique d'outre-Atlantique aurait eu toutes les chances d'aboutir si les deux radios avaient fonctionné non à Munich (Europe), mais sur territoire américain. Or, la Bavière n'était pas soumise aux mêmes lois que, disons, Washington D.C., et le fait d'avoir négligé ce détail allait causer un gâchis considérable.

Les journaux américains rendirent compte à ce stade des controverses se déroulant à Washington, au sein du BIB, (Board of International Broadcasting, le Comité pour la Radiodiffusion Internationale), agence gouvernementale, entre la direction des radios de Munich et la direction de l'influente Voice of America, laquelle, diffusant en langues étrangères des programmes axés sur l'actualité aux Etats-Unis, souhaitait s'assurer le contrôle de Radio Liberty et de Free Europe, et le cas échéant, les supplanter. La presse des USA relatait aussi la polémique opposant, au Congrès, le "lobby de Prague" au groupe qui faisait pression pour le maintien des deux postes à Munich. Le trouble des esprits augmenta lors de la publication d'une lettre prémonitrice du vice-président des deux radios de Munich, William Marsh, acculé à la démission, qui protestait contre le transfert, qualifié de bien plus coûteux que prévu, et dommageable sur le plan politique puisqu'il partait du principe que c'en était fini avec le communisme.

© Copyright / Le Combat

La deuxième partie du texte paraîtra dans le numéro suivant (Le Combat n° 264)